

विक्रम द्रागुन्स्की
देनीसच्या
गोष्टी

विक्रम द्रागुन्स्की • देनीसच्या गोष्टी

रादुगा प्रकाशन
मास्को

ISBN 5-03-400

राजाधर
४/११/२२

151

विक्रम द्रगुन्स्की
देवीसुच्या
गोष्टी

योगेश बजाध्यक्ष

विक्रम द्रगुन्स्की देनीसुच्या गोष्टी

राहुगा प्रकाशन
मॉस्को

अनुवाद : अनिल हवालदार
सजावट : यू० इवानोव

Виктор Драгунский
ДЕНИСКИНЫ РАССКАЗЫ
на языке маратхи

Victor Dragunsky
THE ADVENTURES OF DENNIS
in Marathi

© मराठी अनुवाद, रादुगा प्रकाशन, १९८५
सोविएत संघात मुद्रित

ISBN 5-05-000235-4

अनुक्रमणिका

वीस वर्षे पलंगाखाली

मला काय आवडते	९
... आणि मला काय आवडत नाही !	१२
जेव्हा मी लहान होतो	१२
काहीही बदलता येत नाही	१५
इवान कझलोवस्कींची कीर्ती	१९
“कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय...”	२३
चित्त्यावरचे हिरवे ठिपके	३१
आणि आम्हीसुद्धा !	३७
रहस्याला वाचा फुटते !	४१
नजर ठेवणारी दुर्बीण	४५
मृत्युगोलातील फटफटीवरची कसरत	५०
सिंगापूरबद्दल मला सांगा !	५५
विनोदबुद्धी असावी	६१
छूः मंतर !	६५
दीडशहाणा प्रोफेसर	७१
पोहण्यात तिसरा नंबर	७५
सर्कसवाल्यांनो, आम्ही तुमच्यापेक्षा कमी नाही !	७७
हेराचा मृत्यू	८५
बूट घातलेला बोका	९३
बरोबरी २५ किलो	९८
घराला लागलेली आग अथवा बर्फावरचा पराक्रम	१०४
जर	१११
चतुर उपाय	११४
कोंबडीचे सार	११८
शिलेदार	१२४
कुत्रा-चोर	१२९

वरून खालपर्यंत, मागे-पुढे !	१३५
मुख्य नद्या	१४१
बुद्धिबळपटूची टोपी	१४४
स्वतंत्र गोबूशका	१४९
प्राणी-संग्रह	१५६
लठ्ठ थापाडी	१५९
एका थेंबात घोडा ठार !	१६३
वीस वर्षे पलंगाखाली	१६५

चेंडूवरील मुलगी

निळ्या आकाशात लाल फुगा	१७३
“तो जिवंत आहे आणि चमकतोय...”	१७७
जुना खलाशी	१८०
कलिंगडांची गल्ली	१८७
निळी कटघार	१९२
निळ्या चेहऱ्याचा माणूस	१९५
सादोवाया रस्त्यावरील मोठी वाहतूक	२०२
चाके वाजतात खाड-खाड	२१०
पाथरवट दगड तासतात	२१६
बालपणचा मित्र	२२२
माझी बहीण क्सेनिया	२२५
चेंडूवरील मुलगी	२३०

पलंगाखाली वीस वर्षे

मला काय आवडते ...

मावांच्या गुठण्यांवर पावने पोंजावर पडायला आणि तारेवर वाळत घातलेल्या चादरीप्रमाणे हाकपाय तसलेच त्यांच्या गुठण्यांवर ओके घातल्या मला फार आवडते. आपन्ही मला सोंगट्या, बुडबुड्या, डोमिती डेळायला खूप आवडते. मावा मी जिकल असली तरच जर जिवंत नसेल तर खेळू नको.

डबिंग विला कसा खुदबुद आवाज करतो हे मलायला मला आवडते. आणि मुठीच्या दिवाशी बावांच्या पलंगावर पडून त्यांच्याशी कुठ्याबहुल गप्प मारायला मला आवडते. आम्ही मोठ्या वयात म्हणायला गेलो म्हणजे कुठ्या विकल घेणार आहोत, त्याला शिकवणार आहोत, खाऊ घालणार आहोत. आम्हाला कुठ्या जप मजदार आणि हुषार होईल, तो माखरेची खडे चोरील आणि याने केलेली घाण भी रक्ता खेळ करील. विश्वासू कुठ्याप्रमाणे तो नेहमी माळ्यामाळत फिरेल.

मला टेकीव्हजन अघावला आवडते. कायकम कोणताही असो. तुसता तक्ता असला तरही चालतो.

आईच्या काळात सकाळी हवा सोडायला मला आवडते. विमपतः फला वाणे म्हणायला आवडते आणि तसुद्धा खूप मोडघांवा.

लाक मॅनेरीश घोंगवाराच्या लढायांमधील विजवाच्या गोष्टी मला फार पार आवडतात. आरुणमसोर उभे राहून तोहे वेडीमाकडी करायला आवडते. जणू कळसुची वाहुल्यांच्या पिंढारमधील वेव्हका साहिन मातोसुद्धा मला खूप आवडतात.

कांचीलच्या मोठ्या वावायला आवडते. कांचील एक कोटे, बतुर आणि खोडकर हाण आहोत. त्यांचे डोळे अतंदा आहेत. शिंगे छोटी आहेत आणि जमकदार गुलाबी खूर आहेत. आम्ही जेव्हा मोठ्या वयात म्हणायला जाऊ तेव्हा आम्ही स्वतःसाठी एक कांचील विकत घेऊ, ते आम्हाला म्हणूचला रातीक.

आपन्ही मला उगळ पाण्यात पोहायला आवडते. कारण तेथे वाळूच्या तळ हातांनी धरता येते.

मिरवणुकांमध्ये रातक डेडे फलकायला आणि पन्थाने शिंग वाजवायला मला आवडते.

टेलीफोन करायला खूप आवडते.

ठोकाठोक आणि कापाकापी करायला मला आवडते. जुन्या कळातील योद्ध्यांची डोकी व रानगवे मी चिकणमारीपासून बनवू शकतो. जंगली ग्राउस पक्षी आणि झारची मोठ्ठी तोफ मी बनवलीय. ह्या सगळ्या वस्तू लोकांना भेट म्हणून द्यायला मला आवडते.

जेव्हा मी वाचत असतो तेव्हा मला भाजक्या पावाचा तुकडा किंवा दुसरे काहीतरी चघळायला आवडते.

पाहुणे मला आवडतात.

आणखी मला गवती साप, सरडे व बेडूक आवडतात. ते खूप चपळ आहेत. मी त्यांना पकडून खिशात घेऊन फिरतो. मी जेवत असताना टेबलावर गवती साप पडलेला पहायला मला आवडते. जेव्हा आजी बेडक्यांबद्दल किंचाळून म्हणते: "उचला ती घाप!" - आणि खोलीतून बाहेर पडते, तेव्हा मला खूप मजा वाटते. अशा वेळी हसून हसून माझा जीव बेजार होतो.

मला हसायला आवडते... कधी कधी मला अजिबात हसावेसे वाटत नाही, पण तरीही मी स्वतःला हसायला लावतो. स्वतःवर हसायची बळजबरी करतो आणि पाच मिनिटांनंतर खरोखरीच गंमत वाटू लागते व मी खो खो हसू लागतो.

मला खूप छान वाटत असते तेव्हा मला उड्या मारायला आवडते. एकदा मी बाबांढरोबर प्राणी संग्रहालयात चाललो होतो तेव्हा रस्त्यावर मी बाबांभोवती उड्या मारू लागलो. बाबांनी विचारले:

"तू उड्या का मारतोस?"

मी म्हणालो:

"मी उड्या मारतोय, कारण तुम्ही माझे बाबा आहात!"

त्यांना समजले.

प्राणी संग्रहालयात जायला मला आवडते. तेथे मजेदार हत्ती आहेत. आणि हत्तीचे एक पिलू आहे. जेव्हा आम्ही मोठ्या घरात रहायला जाऊ, तेव्हा आम्ही हत्तीचे पिलू विकत घेणार आहोत. मी त्याच्यासाठी गॅरेज बांधणार आहे.

मोटारीचे इंजिन जेव्हा चालू असते तेव्हा मोटारीपाठी उभे राहून पेट्रोलचा वास घ्यायला मला खूप आवडते.

कॅफेमध्ये जायला मला आवडते - तेथे आईस्क्रीम खायला आणि त्यावर सोडा प्यायला सोडा प्यायला म्हणजे नकात क्षिपक्षिण्या घेतात व डोळ्यांमध्ये पाणी उभे राहते.

जेव्हा मी कॉरीडॉरमधून धावतो तेव्हा जोरात पाय आपटून मोठे आवाज करायला मला आवडते.

घोडे फार आवडतात मला. त्यांचे चेहरे किती सुंदर आणि प्रेमळ असतात.

मला आणखी खूप खूप गोष्टी आवडतात.

... आणि मला काय आवडत नाही !

मला सर्वांत काय आवडत नसेल तर ते दातांच्या डॉक्टरकडे जाणे. दातांच्या दवाखान्यातील ती खुर्ची नजरेला पडली म्हणजे जगाच्या दुसऱ्या टोकापर्यंत पळत जायची इच्छा होते. आपली मला आवडत नाही जेव्हा पाहुणे येतात तेव्हा खुर्चीवर उभे राहून कविता म्हणणे.

आई-बाबा नाटकाला जातात तेव्हा मला आवडत नाही.

किंचित उकडलेल्या अंड्यांना ग्लासात घालून त्यात पावाचे तुकडे भिजवतात आणि ते खायला लावतात, तेव्हा मला अगदी असह्य होते. मला त्याचा लिटकारा आहे.

अगदी मला आवडत नाही जेव्हा आई माझ्याबरोबर फिरायला येते आणि अचानक रोज्ञामावशी भेटते तेव्हा ! त्या दोघी एकमेकींशी गप्पा मारण्यात अगदी रंगून जातात आणि मी काय करावे ते मला समजेनासे होते.

नव्या सुटात वावरायला मला आवडत नाही - त्यात मला अडचडल्यासारखे वाटते.

जेव्हा आम्ही लाल आणि पांढऱ्या सैनिकांचा खेळ खेळतो, तेव्हा पांढरा सैनिक व्हायला मला आवडत नाही. अशा वेळी मी चक्क खेळातून बाहेर पडतो ! आणि जेव्हा मी लाल सैनिक असतो, तेव्हा कैदी व्हायला मला आवडत नाही. कसेही करून मी पळून जातो.

मला आवडत नाही, जेव्हा मला हरवतात. दाढदिवसाच्या वेळी गारी-गारी-भिंगोच्या खेळायला मला आवडत नाही. मी काही लहान नाही.

फार शहाणपणाचा आव आणणारे लोक मला आवडत नाहीत.

जेव्हा बोट कापते तेव्हा त्यावर आयोडिन लावायला मला मुळीच आवडत नाही.

मला आवडत नाही की, आमचे कॉरीडॉर फार अडगळीचे आहे आणि मोठी माणसे दर मिनिटाला इकडे-तिकडे धावपळ करतात, कुणी तवा घेऊन, कुणी चहाची किटली घेऊन आणि ओरडतात:

“मुलांनो, पायांघाली घुटमळू नका ! सांभाळ, माझ्या हातात तापलेलं भांडं आहे !”

जेव्हा मी झोपत असतो तेव्हा शेजारच्या खोलीत सगळ्यांनी मिळून गाणी म्हटलेली मला आवडत नाही.

रेडिओवर लहान मुले-मुली मोठ्यांच्या आवाजात बोलतात हे मला मुळीच आवडत नाही !

शाईच्या डगमगर काही उपाय नाही हे मला आवडत नाही !

जेव्हा मी लहान होतो

जेव्हा मी लहान होतो, तेव्हा मी नीट चावून खायचा नाही. नेहमी गालात घास धरून ठेवायचा. आणि आई नेहमी सांगायची: “नीट चावून खा !”

आणि मी खात असताना आई मला गोष्टी सांगायची.
 एकदा तिने मला लाल कुंचीवाल्या मुलीची मोष्ट सांगितली:
 "एक होती लाल कुंचीवाली मुलगी... नीट चावून खा!"
 आणि मी चावून खायचा आई पुढे म्हणाली
 "तिने समोसे बनवले आणि ती आजोपत्ती नेली... दान चावून खा!"
 मी परत चावून चावून घास गिळला. आई पुढे:
 "आणि लांडग्याने आजोला गिळून टाकला... चाव, चाव! नीट चावलंस? आणि लाल
 कुंचीवाल्या मुलीलाही त्याने गिळलं."
 मी आश्चर्याकण्णे रब्ध करत होतो.
 "एवढ्यात तिथं शिकारी आले!" आई पुढे सांगू लागली. "चाव, चावून खा! नीट
 चावलंस? त्यांनी तो दुष्ट लाडगा ठार केला! मग त्याचं पोट कापलं आणि त्यातून आजो
 व लाल कुंचीवाली मुलगी बाहेर पडल्या! अगदी जिवंत आणि ठगठागीत!"
 मी म्हणालो
 "म्हणजे लांडग्याने त्यांना नीट चावून खाऊन नाही तर!"

काहीही बदलता येत नाही

मला केव्हाच लक्षात आले आहे की, मोठी माणसे लहान मुलांना अगदी मूर्ख प्रश्न विचारतात जणू त्यांनी सर्वांनी मिळून ते ठरवले आहेत. असे आढळते की, त्या सर्वांनी सारखेच प्रश्न पाठ केले आहेत आणि सर्व मुलांना ओळीने तेच ते प्रश्न ती मोठी माणसे विचारतात. ह्या गोष्टीची मला इतकी सवय झालीय की, जर एखाद्या मोठ्या माणसाशी माझी पहिल्यांदाच ओळख करून देण्यात आली, तर पुढे काय होणार हे मला आधीच माहीत असते. ते असे घडते. दारावरची जंटा वाजते, आई दार उघडते. खूप वेळपर्यंत न समजण्यासारखी बडबड चालते आणि मग एक नवा मोठा माणूस खोलीत येतो. तो स्वतःचे हात जोळील. मग कान, मग चष्मा. जेव्हा तो डोळ्यांवर चष्मा ठेवील, तेव्हा मला तो पाहील आणि मी ह्या जगात राहतोय हे जरी त्याला पार पूर्वीपासून माहीत असते व माझे नांव काय हे त्याला उत्तम ठाऊक असते, तरी तो माझे खांदे गच्च पकडतो, अगदी चांगले दुखेपर्यंत त्यांना दाबतो, स्वतःपाशी मला खेचून घेतो आणि म्हणतो:

"तर, देनीस, तुझ नांव काय?"

अर्थात, मी जर उद्धट माणूस असतो, तर मी त्याला सांगितले असते:

"तुम्हाला स्वतःला ठाऊक आहे! आताच तर तुम्ही माझ्या नांवानं मला हाक मारलीत, उगाच बावळटपणाचा आज का आणलाय?"

पण मी सध्या आहे. म्हणून मी बहाणा करतो की, मी तसे काही ऐकले नाही, मी फक्त वाकडे स्मित करतो आणि एका बाजूला डोळे फिरवत उत्तर देतो:

“देन्हीस.”

तो पुढचा प्रश्न टाकतो:

“तुझं वय किती?”

जणू काही त्याला दिसत नाही की, मी ना तीस वर्षांचा, ना चाळीस! माझी उंची किती आहे हे त्याला दिसतेच, त्याअर्थी त्याला समजले पाहिजे की, माझे वय जास्तीत जास्त सात, किंवा फार फार तर आठ—मग कशाचा विचारायचे? पण त्याच्या स्वतःच्या मोठ्या माणसाच्या कल्पना असतात, सवयी असतात आणि तो मला पुढे छळत राहतो:

“आँ? निती वर्ष तुला? आँ?”

मी त्याला सांगितो:

“साडेसात.”

इथे तो डोळे मोठे करतो आणि जणू काही मी त्याला सांगितले की, काळज मला एकाच एकाचदावे वर्ष लागले अशा धाटात दोन्ही हातांनी डोके मज्ज धरतो. एकाच वेळी तीन दात दुखत असल्याप्रमाणे तो अक्षरशः कण्हतो:

“अयाई ग! साडेसात! अयाई ग!”

पण त्याची कणज येऊन मी रडू नये आणि तो थट्टा करतोय हे मला समजावे म्हणून अखेर तो कण्हायचा थांबतो. मला चांगले दुखेल इतपत जोराने तो आपली दोन बोटे माझ्या पोटात खुपसतो आणि जोरात ओरडतो:

“लौकरच सैन्यात भरती होणार? आँ?”

मग तो डोळाच्या सुरुवातीकडे परत वळतो. डोके हलवत आई-वडाना म्हणतो:

“कमाल आहे, कमाल आहे! एवढ्यात... साडेसात! एवढ्यात!” आणि माझ्याकडे वळून पुढे म्हणतो: “अगदी एवढा छोटासा होतास तेव्हा पाहिला होता.”

आणि तो हवेत बीस सेंटीमीटर नोजतो पण मला नक्की माहीत आहे की, त्या वेळी माझी लांबी एकावून सेंटीमीटर होती. आईपशी तसा कागदसुद्धा आहे. कायदेशीर. पण ह्या मोठ्या माणसाच्या बोलण्याचा मी राम मानून घेत नाही. ते सगळे तारडेच. आता मला ठाम माहीत आहे की, त्याने विचारात पडले पाहिजे. आणि तो विचारात पडतो. अगदी खूप. तो स्वतःच्या छातीवर डोके टेकतो. अगदी झोपला असे भासते. इथे मी त्याच्या हातून सुटण्याची हळूच धडपड करू लागतो. पण तो झोपलेला नव्हता. फक्त मोठा माणूस आठवत होता की, त्याच्या जिशात आणखी कोणते प्रश्न होते. त्याला ते आठवतात आणि अखेरीस आनंदाने स्मित करत तो विचारतो

“अरे हो! तू मोठेवणी कोण होणार? आँ? कोण व्हायची तुझी इच्छा आहे?”

खरे सांगायचे तर मला गुंफा-संशोधक व्हायचे आहे, पण ह्या नव्या मोठ्या माणसाने

हे उत्तर नीरस वाटेल ह्याची मला जाणीव आहे. त्याला माझे उत्तर समजणार नाही, अपरिचित वाटेल. तर तो गोंधळून जाऊ नये म्हणून मी त्याला उत्तर देईन :

“मला आईस्कीमवाला व्हायचंय... त्याच्यापाशी नेहमी चिक्कार आईस्कीम असतं!”

नव्या मोठ्या माणसाचा चेहरा ताबडतोब उजळतो. सर्व ठीक, सर्व काही त्याच्या इच्छे-प्रमाणे चालले आहे, सर्व मुरळीत आहे. म्हणून तो माझ्या पाठीवर थाप मारतो - पाठ भरपूर दुखते - आणि वडीलधाऱ्या आवाजात म्हणतो :

“बरोबर! असं पाहिजे! शाब्बास!”

आणि इथे मी स्वतःच्या भाबडेपणाने विचार करतो की, आता सर्व संपले आणि थोड्याशा धिटाईने त्याच्या ताबडीतून सुटण्याची खटपट करू लागतो. कारण माझ्यापाशी मुळीच सवड नाही, अजून गृहपाठ करायचा आहे आणि एकूण हजार उद्योग तटून पडलेले असतात. पण माझा मुक्ततेचा प्रयत्न त्याच्या ध्यानात येतो आणि त्या प्रयत्नाला तो मुळातून हाणून पाडतो. तो मला पायांनी आवळतो आणि हात गच्च पकडून धरतो. थोडक्यात, तो शारीरिक बळाचा वापर करतो आणि जेव्हा मी थकून माझी धडपड थांबवतो, तेव्हा तो मला मुख्य प्रश्न टाकतो :

“सांग बघू, माझ्या मित्रा...” जणू काही त्याच्या घशात साप वळवळतोय अशा धूर्तपणे तो म्हणतो, “सांग बघू, तुला जास्त कोण आवडतं? बाबा किंवा आई?”

मूर्ख प्रश्न. त्यात आणखी वाईट म्हणजे आई आणि बाबा असे दोघे समोर असताना. त्यातून सुटका करून घेणे आवश्यक ठरते.

“मिखाईल ताल्,” मी म्हणेन.

तो खदखदा हसतो. असल्या चक्रम उत्तरांना ऐकले म्हणजे का कुणास ठाऊक, तो खूप खूप होतो. शंभर वेळा तो परत परत म्हणतो :

“मिखाईल ताल्! हा-हा-हा! कोणता? आँ? आता ह्यावर नुम्री काय बोलणार, सुखी आई-बापांनो?”

आणि आणखी अर्धा तास तो हसत राहील. आई व बाबासुद्धा हसतील. मला त्यांची आणि स्वतःची लाज वाटेल. मी स्वतःशी प्रतिज्ञा करीन की, नंतर, हा भयानक प्रसंग संपल्यानंतर, नकळतपणे बाबांसाठी आईचा पापा घेईन आणि आईसाठी बाबांचा पापा घेईन. कारण त्या दोघांवरही माझे सारखेच प्रेम आहे. सा-र-खे-च! अगदी शप्पत! खरे तर ही एक साधी बाब आहे. पण मोठ्यांचे का कुणास ठाऊक, समाधान होत नाही. ह्या प्रश्नाचे प्रामाणिक आणि अचूक उत्तर देण्याचा मी अनेक वेळा प्रयत्न केला, पण नेहमी असे आढळले की, ह्या उत्तराने मोठे लोक नाराज झाले. जणू त्यांचा काहीतरी अपेक्षाभंग व्हायचा. त्या सर्वांच्या डोळ्यांमध्ये एकच भाव आढळतो: “अ रे रे, किती सामान्य उत्तर! तो आईवर आणि बाबावर सारखंच प्रेम करतो! किती नीरस पोरगा!”

म्हणून मी त्यांना मिखाईल ताल्बद्दलची थाप मारतो. खुशाल हसोत. तोवर माझ्या नव्या ओळखीच्याच्या पोलादी मिठीतून सुटण्याचा मी आणखी एकदा प्रयत्न करतो. पण छे! तो

भलताच भक्कम. आता तो मला आणखी एक प्रश्न विचारणार. पण त्याच्या स्वरावरून मी तर्क करतो की, मामला संपत आला आहे. हा प्रश्न अत्यंत हास्यास्पद असणार. जेवणाच्या शेवटी गोड खायला देतात तसा. आता त्याच्या चेहऱ्यावर एकदम भीतीचा भाव उमटेल :

“आज तू तोंड का धुतलं नाहीस?”

अर्थात मी तोंड धुतलेले असते, पण तो कुठे चाललाय हे मला छान माहीत असते.

ह्या जुनाट, अनेकवार खेळलेल्या खेळाला परत खेळण्याचा त्यांना कंटाळा कसा येत नाही?

पण उगीच लांबड नको म्हणून मी चेहरा पकडून म्हणतो :

“कुठं? काय? कुठं?”

अगदी अचूक! नेमके! मोठा माणूस तात्काळ तो शिळा-उष्टा विनोद करील :

“डोळ्यांचं काय?” धूर्तपणे तो विचारील. “असे काळे डोळे का? त्यांना धुतलं पाहिजे!

ताबडतोब न्हाणीघरात जा!”

आणि अखेर तो मला मोकळा सोडतो! मी स्वतंत्र होतो आणि माझ्या उद्योगांकडे वळू शकतो.

छे, ह्या नव्या ओळखी मला फार अवघड जातात! पण काय करणार? सर्व मुलांना ह्यातून पार पडावे लागते! ना मी पहिला, ना शेवटचा...

यात काहीही बदल करता येत नाही.

इवान कझलोवस्कींची कीर्ती

माझ्या प्रगती-पुस्तकात सर्व “उत्तम” शेरे आहेत. फक्त शुद्धलेखनात “चांगला” शेरा आहे. शाईचा डाग पाडला म्हणून. काय करावे मला समजत नाही! माझ्या पेनमधून नेहमी शाईचे डाग पडतात. मी फक्त निंबाचे टोक शाईत बुडवतो, पण तरीही डाग पडतातच! अगदी आश्चर्यकारक आहेत हे डाग! एकदा मी आख्खे पान अगदी स्वच्छ, स्वच्छ लिहिले. “उत्तम” शेरा मिळणार अशी मला पूर्ण खात्री होती. सकाळी माझ्या शिक्षिका राईसा इवानोवना यांना मी ते पान दाखवले. पण बघतो तर पानाच्या ऐन मध्यभागी शाईचा डाग! कुठून आला? काल तर नव्हता! कदाचित दुसऱ्या पानावरून पाझरत आला? माहीत नाही...

तर असे मला सगळ्या विषयांमध्ये “उत्तम” शेरे आहेत. पण गाण्यात मात्र “बरा.” त्याची हकीकत अशी. आमचा गाण्याचा धडा चालला होता. सुरुवातीला आम्ही सर्वांनी मिळून ‘मैदानात उभे भोजाचे झाड’ हे गाणे म्हटले. खूप छान वाटले. पण गायन मास्तर बरीस सेर्गेयेविच सतत कपाळाला आठव्या घालून ओरडत होते :

“स्वर लांबवा, मित्रांनो, स्वर लांबवा!...”

तेव्हा आम्ही स्वर लांबवू लागलो, पण बरीस सेर्गेयेविच हात आपटून म्हणाले :
“अगदी मांजरांची मैफल भरल्यासारखं वाटतंय ! आता मी तुम्हा ए-के-क-ट्या-कडून म्हणवून घेतो ! ”

म्हणजे प्रत्येकाने स्वतंत्रपणे गाणे म्हणणे आले .

बरीस सेर्गेयेविचनी मीषाला बोलावले .

मीषा पियानोपाशी गेला व बरीस सेर्गेयेविच यांच्या कानात काहीतरी पुटपुटला .

तेव्हा बरीस सेर्गेयेविच वाजवू लागले आणि मीषा हळू आवाजात गाऊ लागला :

पातळ बर्फाच्या थरावर

पांढरे हिमकण सांडले ...

मीषा फार गंमतीदार गात होता ! आमचे मांजराचे पिलू मूर्खिक मी जेव्हा किटलीत कोंबू लागतो, तेव्हा ते जसे ओरडते, तसा तो ओरडत होता . गाणे काय असे म्हणतात ? अजिबात काही ऐकू येत नव्हते . मला गप्प राहणे अशक्य झाले आणि मी खो खो हसलो .

तेव्हा बरीस सेर्गेयेविचनी मीषाला “उत्तम” शेरा लिहिला आणि माझ्याकडे नजर टाकली .
ते म्हणाले :

“ए हसणाऱ्या, चल ये बघू ! ”

मी घाईने पळत पियानोपाशी गेलो .

“तर, आपण काय म्हणणार आहात ? ” बरीस सेर्गेयेविचनी नम्रपणे विचारले .

मी म्हणालो :

“यादवी युद्धाचं गाणं—‘घेऊन जा वूद्योन्नी, आम्हा रणांगणी .’ ”

बरीस सेर्गेयेविचनी मान हलवली व ते पियानो वाजवू लागले . पण मी त्यांना ताबडतोब थांबवले :

“जरा आणखी मोठ्यांदा वाजवा ! ” मी म्हणालो .

बरीस सेर्गेयेविच म्हणाले :

“मग तुझा आवाज ऐकू येणार नाही ! ”

पण मी म्हणालो :

“येईल . नक्की ऐकू येईल ! ”

बरीस सेर्गेयेविच वाजवू लागले आणि मी एक खोल श्वास छातीत भरून माझे आवडते गाणे गाऊ लागलो :

निरभ्र नभात उंच उंच

फडकतो लाल झेंडा ...

मला हे गाणे फार आवडते . ते गाताना माझ्या नजरेसमोर निळे निळे आकाश उभे राहते ,

उकाडा जाणवतो, घोडे चौखूर दौडत असतात, त्यांचे जांभळे सुंदर डोळे चमकत असतात आणि आकाशात लाल झेंडा फडकत असतो .

ह्या ठिकाणी अत्यंत आनंदापायी मी डोळे गच्च मिटले आणि खच्चून जोराने किंचाळलो :

चौफेर फेकले आम्ही घोडे

शत्रूच्या अंगावरती !

उडाली घनघोर रणधुमाळी ...

मी चांगलाच ओरडत होतो . बहुधा पलिकडच्या रस्त्यापर्यंत माझा आवाज ऐकू जात होता :

जणू हिमानीसारखे

आम्ही पुढे दौडतोय ! ... हुर्रा ! ...

लाल सैनिकांचा नेहमीच जय होतो !!

बैऱ्यांनो, माघारी फिरा ! शरण या !!!

माझ्या पोटाला मी मुठींनी आवळून धरल्यामुळे आवाज आणखी मोठा बनला , अगदी फुटायच्या बेतात होता :

आम्ही क्रिमिया जिंकला !

इथे मी गाणे थांबवले, कारण माझ्या संबंध अंगाला दरदरून घाम फुटला होता व माझे पायांचे गुडघे थरथरत होते .

बरीस सेर्गेयेविच पुढे वाजवत राहिले, पण ते पियानोवर अक्षरशः ओणवे झाले होते आणि त्यांचेही खांदे थरथरत होते ...

मी म्हणालो :

“कसं काय वाटलं ? ”

“अद्भुत ! ” बरीस सेर्गेयेविचनी कौतुक केले .

“छान गाणं आहे ना ? ” मी विचारले .

“छान आहे , ” बरीस सेर्गेयेविच म्हणाले आणि त्यांनी रुमालाने डोळे मिटून धरले .

“फक्त एवढंच वाईट की, तुम्ही फार हळू वाजवलंत बरीस सेर्गेयेविच , ” मी म्हणालो , “यापेक्षा आणखी मोठ्यांदा वाजवता येईल . ”

“ठीक आहे , मी लक्षात ठेवीन , ” बरीस सेर्गेयेविच म्हणाले . “पण मी एक वाजवत होतो आणि तू थोडंसं वेगळंच गात होतास , हे तुझ्या लक्षात आलं नाही ? ”

“नाही , ” मी म्हणालो . “माझ्या हे लक्षात आलं नाही ! पण ते महत्वाचं नाही . आणखी मोठ्यांदा वाजवायला पाहिजे होतं . ”

“ठीक आहे , ” बरीस सेर्गेयेविच म्हणाले , “ज्याअर्थी तुझ्या काहीही घ्यानात आलं

नाही, तर तुला “बरा” असा शेरा देतो. प्रयत्न केल्याबद्दल.”

फक्त “बरा”? मी चक्क दचकलो. असे कसे शक्य होते? “बरा” म्हणजे अगदीच कमी! मीष्का हळू गायला आणि त्याला “उत्तम” शेरा मिळाला...

मी म्हणालो:

“बरीस सेर्गेयेविच, मी थोडी विश्रांती घेतली म्हणजे याहून मोठ्यादा गाणं म्हणू शकेन. तुम्ही शंका बाळगू नका. आज माझी न्याहरी चांगली झाली नाही. नाहीतर मी असं गाऊ शकतो, की सगळ्यांचे कान बघीर होतील. मला आणखी एक गाणं येतं. जेव्हा घरी मी ते म्हणू लागतो, तेव्हा काय घडलं म्हणून शेजारी धावत येऊन विचारू लागतात.”

“कोणतं गाणं?” बरीस सेर्गेयेविचनी विचारले.

“फार दुःखी आहे,” मी म्हणालो आणि गाऊ लागलो:

मी तुमच्यावर प्रेम केलं:

कदाचित अजूनही प्रेम घडेल...

पण बरीस सेर्गेयेविच घाईघाईने म्हणाले:

“बरं, बरं, पुढच्या वेळी आपण ह्याचा निर्णय करू.”

आणि तेवढ्यात तास संपल्याची घंटा झाली.

आई खालच्या मजल्यावर माझी वाट पहात उभी होती. आम्ही घरी जायला निघालो तेव्हा बरीस सेर्गेयेविच आमच्यापाशी आले.

स्मित करत ते माझ्या आईला म्हणाले: “शक्य आहे की तुमचा मुलगा पुढं लोबाचेवस्की अथवा मेन्डेलेयेवएवढा प्रसिद्ध होईल. तो सूरीकोव अथवा कोल्त्सोवएवढा मोठा होऊ शकेल. जर तो निकोलाय मामाय अथवा दुसऱ्या एखाद्या मुष्टीयोद्ध्याप्रमाणं देशभर गाजला, तर मला त्याचं मुलीच आश्चर्य वाटायचं नाही. पण एक मात्र मी तुम्हाला ठामपणं सांगू शकतो: इवान कझलोवस्की या गायकाची कीर्ती त्याला कधीही लाभणार नाही. कधीही नाही!”

आई शरमेने लालबुंद झाली आणि म्हणाली:

“आत्ता काहीच सांगता येत नाही याबद्दल! पुढं पाहू!”

आम्ही घरी जात असताना माझ्या मनात सतत विचार येत होता:

“खरंच कझलोवस्की माझ्यापेक्षा जास्त मोठ्यादा गातो काय?”

“कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय...”

मधल्या सुटीत आमची बालवीर पथकाची पुढारी ल्यूस्या माझ्यापाशी धावत आली आणि मला म्हणाली:

“देनीस, तू गाण्याच्या कार्यक्रमात भाग घेऊ शकशील? दोन मुलांच्या विनोदी गाण्याचा एक कार्यक्रम बसवायचा आम्ही ठरवलंय. तुझी इच्छा आहे?”

मी म्हणालो:

“माझी खूप इच्छा आहे! पण हे विनोदी गाणं कसलं?”

ल्यूस्या म्हणाली:

“आपल्याकडे खूप उणीवा आहेत... उदाहरण घ्यायचं तर अभ्यासात कच्च्या असलेल्या किंवा आठशी मुलांना सुधारलं पाहिजे. समजलं? त्यांची अशी टिंगल करायची की, सगळीजण हसली पाहिजेत आणि ती मुलं शुद्धीवर आली पाहिजेत.”

मी म्हणालो:

“ती मुलं काही दारुडी नव्हेत, फक्त आठशी आहेत.”

“तसं म्हणायची एक रीत आहे: शुद्धीवर आली पाहिजेत!” ल्यूस्या हसत म्हणाली. “पण प्रत्यक्षात ही मुलं गंभीरपणं स्वतःबद्दल विचार करतील, त्यांना लाज वाटेल आणि ती आपल्या चुका सुधारतील. समजलं? तर उगीच लांबड लावू नको: इच्छा असेल तर हो म्हण, नसेल इच्छा-नाही म्हण!”

मी म्हणालो:

“ठीक आहे. मी तयार आहे!”

तेव्हा ल्यूस्याने विचारले:

“तुला जोडीदार आहे?”

“नाही.”

ल्यूस्या चकित होऊन म्हणाली:

“तू मित्राशिवाय कसा काय जगतोस?”

“मला मित्र आहे. मीष्का. पण जोडीदार नाही.”

ल्यूस्या परत हसून म्हणाली:

“ह्या दोन्ही शब्दांचा अर्थ जवळ जवळ एकच. तुझ्या मीष्काला संगीताची जाण आहे?”

मी म्हणालो:

“नाही. तो साधा आहे.”

“गाणं म्हणू शकतो?”

“फार हळू. पण मी त्याला मोठ्यांदा गाणं म्हणायला शिकवीन. तू चिंता करू नको.”

आता ल्यूस्या आनंदून म्हणाली:

“घडे संपल्यानंतर त्याला छोट्या हॉलमध्ये घेऊन ये. तिथं तालीम होईल!”

आणि मी चारही दिशांना मीष्काचा शोध घेऊ लागलो. तो कॅटीनमध्ये उभा होता आणि कबाब खात होता.

मी म्हणालो:

“मीष्का, विनोदी गाणं म्हणायची इच्छा आहे?”

तो म्हणाला:

“जरा थांब, मला खाऊन संपवू दे.”

मी उभा राहून तो कसे खातो ते पाहू लागलो. तो स्वतः अगदी छोटा होता आणि कबाब त्याच्या मानेपेक्षा जाड होता. त्याने हा कबाब हातात धरला होता व सुरीने न कापता तसाच आख्खा तोंडात घालत होता. जेव्हा तो कबाबाचा चावा घेत होता, तेव्हा कबाबाचे आवरण तडकायचे आणि आतून गरम, खमंग वासाचा रस बाहेर पाघळायचा. ते पाहून माझ्या तोंडालाही पाणी सुटलं आणि कॅटीनच्या कात्या मावशीला मी म्हणालो:

“मलाही एक कबाब लौकर द्या!”

आणि कात्या मावशीने ताबडतोब मला बशीत एक कबाब दिला. मीष्काने माझ्याआधी कबाब खाऊन संपवू नये म्हणून मी माझा कबाब खाण्याची घाई केली, कारण मला एकट्याला तो कबाब तेवढा चवदार वाटला नसता. तर मीसुद्धा माझा कबाब हातात धरला आणि वेष्टन न काढता चावा मारला. माझ्या कबाबामधूनही गरम खमंग रस ओघळू लागला. कबाब चघळून खात असताना आम्ही दोघे एकमेकांकडे पाहून हसत होतो आणि गरम कबाबांमुळे आमच्या हातांची बोटे भाजत होती.

मग मी त्याला विनोदी गाण्याबद्दलची सगळी हकीकत सांगितली. तो कबूल झाला. घडे संपायची आम्ही अधीरपणे वाट पहात होतो. शाळा सुटताच तालमीसाठी आम्ही छोट्या हॉलकडे धाव घेतली.

तेथे आमची पुढारीण ल्यूस्या बसली होती आणि तिच्याशेजारी एक मुलगा बसला होता. तो बहुधा चौथीच्या वर्गातील असावा. तो मुळीच सुंदर नव्हता, त्याचे कान छोटे होते आणि डोळे मोठे बटबटीत होते.

ल्यूस्या म्हणाली:

“हे पहा ते! ओळख करून घ्या: हा आपला शाळेचा कवी, आंद्रेय शेस्ताकोव.”

आम्ही म्हणालो:

“राम राम!”

आणि आम्ही तोंडे फिरवली, त्याने फार भाव खाऊ नये म्हणून.

कवी ल्यूस्याला म्हणाला:

“हे गाणं म्हणणार आहेत काय?”

“हो.”

तो म्हणाला:

“ह्यापेक्षा मोठी मुलं नाही सापडली?”

ल्यूस्या म्हणाली:

“उलट आपल्याला हवी तशीच मिळालीत!”

तेवढ्यात आमचे गायन-मास्तर बरीस सेर्गेयेविच तेथे आले. ते थेट पियानोकडे गेले:

“तर, मुरु करू या! कविता कुठं आहे?”

आंद्र्यूष्काने खिशातून कसलातरी कागदाचा कपटा बाहेर काढत म्हटले:

“ही घ्या. गाढव, आजोबा आणि नातू ह्यांच्याबद्दलच्या मार्शकिच्या कवितेचा ताल आणि छंद यावर मी माझी कविता बेतलीय – ‘कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय ...’”

बरीस सेर्गेयेविचनी डोके हलवून म्हटले:

“वाच मोठ्यांदा!”

आन्द्र्यूष्का वाचू लागला:

वास्याचे बाबा आहेत गणितात हुषार,
शिकतात वास्यासाठी बाबा वर्षभर.
कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय,
गणितं सोडवायची वाबांनी आणि भाव खायचा वास्यानं?

मीष्का आणि मी खी खी हसलां. खरेच, मुले अनेकदा आपल्या आई-वडिलांना गृहपाठ करायला सांगतात आणि नंतर शिक्षकांसमोर भरपूर भाव खातात. पण वर्गात फळ्यापाशी त्यांना बोलावून प्रश्न विचारले म्हणजे मात्र ठण ठण बोंब – “कच्चा” असा शेरा मिळतो! सर्वांना माहीत होते. शाब्बास आन्द्र्यूष्का, मस्त पकडले!

आन्द्र्यूष्का पुढे गंभीरपणे वाचत होता:

खडूचे चौकोन पसरलेत रस्ताभर,
मान्या आणि तान्या त्यावर मारताहेत उड्या.
कुठं असं दिसलंय, कुठं असं पाहिलंय,
काचा-पाण्याच्या खेळापायी शाळेला दांडी?

परत मस्त. आम्हाला कविता खूप आवडली. हा आन्द्र्यूष्का खरोखरच हुषार होता, पूष्कीनसारखा!

बरीस सेर्गेयेविचनी कविता ऐकल्यावर म्हटले:

“ठीक आहे, वाईट नाही! संगीत अगदी साधं असेल, ह्या अशासारखं काहीतरी.”

आणि त्यांनी आन्द्र्यूष्काची कविता घेऊन हळू आवाजात पियानो वाजवत सर्व ओळी म्हटल्या.

चाल फार छान वाटली आणि आम्ही आनंदाने टाळ्या पिटल्या.

बरीस सेर्गेयेविच म्हणाले:

“तर, कोण गाणार आहेत?”

ल्यूस्याने माझ्याकडे आणि मीष्काकडे बोट दाखवले.

“हे बघा!”

“अस्सं,” बरीस सेगेंयेविच म्हणाले, “मीष्काला तालाचा चांगला कान आहे... पण देनीस मात्र सुरात गात नाही!”

मी म्हणालो:

“पण मी मोठ्यांदा गाऊ शकतो.”

संगीताच्या साथीवर आम्ही ह्या ओळी परत परत म्हणू लागलो. निदान पन्नास किंवा हजार वेळा आम्ही त्या ओळी परत परत म्हटल्या. मी खूप मोठ्यांदा ओरडत होतो व सगळेजण मला शांत करायचा प्रयत्न करत होते आणि ताकीद देत होते:

“तू घाबरू नको! हळू म्हण! शांतपण! एवढ्या मोठ्यांदा ओरडू नको!...”

आन्द्रयूष्का विशेष चिडला होता. त्याने मला पुरते अस्वस्थ केले. पण मी मोठ्यांदाच गात होतो, हळू आवाजात गाण्याची माझी इच्छा नव्हती, कारण मोठ्यांदा गातात तेव्हाच ते अस्सल गाणे!

... एक दिवस मी शाळेत आलो तेव्हा वार्ताफलकावर जाहीर सूचना मला दिसली:

जाहीर सूचना!

आज मोठ्या सुटीत छोट्या हॉलमध्ये

कार्यक्रम सादर करत आहेत

“बालवीरांचे औपरोधिक गाणे!”

गायक - पहिलीमधील दोन मुलगे!

सर्वांनी अवश्य यावे!

माझ्या काळजाचा ठोका चुकला. मी वर्गात धावलो. तेथे मीष्का बसला होता व खिडकी-बाहेर पहात होता. मी म्हणालो:

“आज आपला कार्यक्रम आहे!”

मीष्का एकदम तोंडातल्या तोंडात बरळला:

“माझी इच्छा नाही गायची...”

मी थक्क झालो. इच्छा नाही म्हणजे? आम्ही किती तालमी केल्या? ल्यूस्या आणि बरीस सेगेंयेविच काय म्हणतील? आन्द्रयूष्का? शिवाय सर्व मुलांनी कार्यक्रमाची जाहिरात वाचलीय आणि सगळेजण नक्की येणार! मी म्हणालो:

“तुला काय वेड लागलं? लोकांना खोटं पाडतोस?”

मीष्का तक्रारीच्या सुरात म्हणाला:

“माझ्या पोटात दुखायला लागलय.”

मी म्हणालो:

“भीती वाटतेय म्हणून असं होतंय. माझ्यासुद्धा पोटात दुखतंय, पण मी गाणं म्हणायला नकार देत नाही!”

मीष्का विचारात गढल्यासारखा दिसत होता. मोठ्या सुटीत सर्व मुले छोट्या हॉलमध्ये धावली. मी आणि मीष्का मात्र सर्वांच्या मागून रडतखडत चालत होतो. कारण माझीसुद्धा गाण्याची इच्छा एकदम नाहीशी झाली होती. तेवढ्यात ल्यूस्या आमच्या दिशेने धावत आली. तिने आमचे हात गच्च पकडले व आम्हाला ती खेचत नेऊ लागली. माझे पाय बाहुलीप्रमाणे एकदम मऊ बनले होते आणि मीष्काच्या पोटदुखीचा संसर्ग मलाही बाधला होता.

हॉलमध्ये पियानोपाशी मोकळी जागा राखून ठेवलेली होती व सर्व वर्गामधल्या मुलांनी, शिक्षकांनी भोवती गर्दी केली होती.

मी आणि मीष्का पियानोपाशी उभे राहिलो.

बरीस सेगेंयेविच एव्हाना पियानोजवळ बसले होते आणि ल्यूस्याने अस्सल निवेदिकेच्या आवाजात जाहीर केले:

“बालवीरांचा उपहासात्मक कार्यक्रम सुरू होत आहे. आजच्या दिवसांमधल्या विषयांवर. लेखक, आंद्रेय शेस्ताकोव. जागतिक कीर्तीचे विनोदी नट मीषा आणि देनिस सादर करत आहेत!”

मी आणि मीष्का थोडेसे पुढे सरकलो. मीषाचा चेहरा भिंतीसारखा पांढरा पडला होता. माझ्या तोंडाला कोरड पडली होती आणि जिभेवर काटे फुलल्याचा भास होत होता.

बरीस सेगेंयेविच पियानो वाजवू लागले. सुरुवात मीष्काने करायची होती, कारण पहिल्या दोन ओळी त्याने म्हणायच्या व नंतरच्या दोन ओळी मी म्हणायच्या असे ठरले होते. तर बरीस सेगेंयेविच पियानो वाजवू लागले आणि मीष्काने डावा हात वर उचलला - ल्यूस्याने त्याला शिकवले होते त्याप्रमाणे - आणि आता तो गाणे म्हणायला सुरुवात करणार होता, तेवढ्यात त्याला उशीर झाला आणि तो ताळ्यावर येईपर्यंत माझी वेळ येऊन ठेपली होती. संगीताप्रमाणे. पण मीष्काने उशीर केला होता म्हणून मी माझ्या ओळी गायल्या नाहीत. काय अर्थ होता!

मीष्काने हात खाली केला.

बरीस सेगेंयेविचनी मोठ्यांदा आणि सावकाशपणे परत वाजवायला सुरुवात केली. तीनदा त्यांनी ठरल्याप्रमाणे पट्टीवर बोट आपटले आणि चौथ्यांदा मीष्काने परत हात वर उचलला व अखेरीस तो गाऊ लागला:

वास्याचे बाबा आहेत गणितात हुषार,

शिकतात वास्यासाठी बाबा वर्षभर.

मी पटकन सूर पकडून जोरात ओरडलो:

कुठं असं दिसलयं, कुठं असं ऐकलयं,

गणितं सोडवायची बाबांनी आणि भाव घ्यायचा वास्यानं?

हॉलमध्ये असलेले सगळे खो खो हसू लागले आणि त्यामुळे माझ्या छातीवरचे दडपण हलके झाले. बरीस सेर्गेयेविच पुढे वाजवू लागले. त्यांनी परत तीनदा पट्टीवर बोट आपटले, चौथ्यांदा मीष्काने अचूकपणे डावा हात वर उचलला व अचानक पहिल्याच ओळी तो परत गाऊ लागला :

वास्याचे बाबा आहेत गणितात हुषार,
शिकतात वास्यासाठी बाबा वर्षभर.

तो चुकला होता हे माझ्या पटकन ध्यानात आले! पण आता असे घडले होते म्हणून मी ते कडवे शेवटपर्यंत गाण्याचे ठरवले. पुढचे पुढे. तर मी गाऊ लागलो :

कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय,
गणितं सोडवायची बाबांनी आणि भाव खायचा वास्यानं ?

देवाची कृपा - हॉलमध्ये शांतता टिकली. सर्वांच्या ध्यानात आले की, मीष्का चुकला होता आणि त्यांनी विचार केला होता : “त्यात काय विशेष, अशी चूक होते कधी कधी. गाऊ दे त्याला पुढे !”

पण दरम्यान संगीत पुढे पुढे धावत होते. मीष्काचा चेहरा काहीसा हिरवा दिसू लागला होता.

त्याने सुरुवात करण्याच्या जागी संगीत पोहोचले तेव्हा त्याने परत डावा हात वर केला आणि ग्रामोफोनची सुई अडकलेल्या तबकडीप्रमाणे तिसऱ्यांदा तो गाऊ लागला :

वास्याचे बाबा आहेत गणितात हुषार,
शिकतात वास्यासाठी बाबा वर्षभर.

त्याच्या टाळक्यावर एखादी जड वस्तू मारण्याची मला जबरदस्त इच्छा झाली होती आणि म्हणून मी संतापाने किंचाळलो :

कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय,
गणितं सोडवायची बाबांनी आणि भाव खायचा वास्यानं ?

“मीष्का, तू अगदीच कामातून गेलास ! तिसऱ्यांदा त्याच त्याच ओळी काय उगाळतोस ? पोरीबद्दलच्या ओळी म्हण !”

मीष्का उर्मटपणे उत्तरला :

“तू मला शिकवायची गरज नाही !” आणि आर्जवी सुरात बरीस सेर्गेयेविचना म्हणाला : “बरीस सेर्गेयेविच, मी तयार आहे. पुढे वाजवा !”

बरीस सेर्गेयेविच वाजवू लागले. मीष्का अचानक धीट दिसू लागला. त्याने परत डावा हात वर उचलला आणि चौथ्यांदा त्याच ओळी तो म्हणू लागला :

वास्याचे बाबा आहेत गणितात हुषार,
शिकतात वास्यासाठी बाबा वर्षभर.

संबंध हॉलमध्ये हसण्याचा एकच कल्लोळ उठला. त्या गर्दीत मला आन्द्रचूष्काचा केविल-वाणा चेहरा दिसला. ल्यूस्या लालबुंद बनली होती आणि विस्कटलेल्या अवतारात गर्दीतून वाट काढत आमच्या दिशेने येत होती. आणि स्वतःवरच चकित झाल्याप्रमाणे मीष्का तोंडाचा आ वासून उभा होता. दरम्यान मी माझे अर्धे कडवे खच्चून बोंबलत होतो :

कुठं असं दिसलंय, कुठं असं ऐकलंय,
गणितं सोडवायची बाबांनी आणि भाव खायचा वास्यानं ?

आता काहीतरी भयंकर घडत होते. हसण्याची लागण संबंध हॉलभर पसरली होती. मीष्काचा रंग आता हिरव्याऐवजी जांभळा बनला होता. आमच्या ल्यूस्याने त्याचा हात पकडून त्याला स्वतःकडे खेचले. ती ओरडली :

“देनीस, तू एकटाच गाणं म्हण ! आपली लाज घालवू नको !.. गा पुढं !..”

मी पियानोपाशी उभा राहिलो आणि आमची अबू राखण्याचा निर्णय केला. मला आता कसलीही भीती वाटत नव्हती. ठेका येताच का कुणास ठाऊक, मी डावा हात वर उचलला आणि अगदी अनपेक्षितपणे गाऊ लागलो :

वास्याचे बाबा आहेत गणितात हुषार,
शिकतात वास्यासाठी बाबा वर्षभर.

पुढे काय घडले ते मला नीटसे आठवत नाही. भूकंपासारखे काहीतरी झाले होते. मला वाटले, कोणत्याही क्षणी मी जमिनीखाली गडप होणार, पण भोवती सर्वांची हसून हसून मुरकुंडी वळली होती.

ह्या नतद्रष्ट गाण्यापायी मी मेलो कसा नाही ह्याचे मला आश्चर्य वाटते. जर सुटी संपल्याची घंटा वाजली नसती, तर बहुधा मी मेलो असतो...

यापुढे कधीही विनोदी गाणी म्हणणार नाही !

चित्यावरचे हिरवे ठिपके

मी, मीष्का आणि आल्योन्का घरव्यवस्थापन कचेरीजवळ वाळूत बसलो होतो आणि अंतराळयान सोडण्यासाठी वाळूत खड्डा खणत होतो. आम्ही एव्हाना खळगा बनवला होता आणि अग्निबाणासाठी मध्ये मोकळी जागा सोडून भोवती विटांचे व काचांचे तुकडे बसवले होते. मी एक बादली आणली व तिच्यात सर्व उपकरणे भरली.

मीष्का म्हणाला :

“अग्निबाणाखाली एक बोगदा खणला पाहिजे, म्हणजे अग्निबाण उडायच्या वेळी धूर ह्या बोगद्यातून बाहेर जाईल.”

आम्ही परत खणाखणी सुरू केली आणि खूपच लौकर दमलो, कारण तेथे खूप दगड होते.

आल्योन्का म्हणाली :

“मी दमले! विश्रांती!”

मीष्का म्हणाला :

“अगदी बरोबर! विश्रांती!”

आणि आम्ही बसून विश्रांती घेऊ लागलो.

तेवढ्यात कोस्तिक तेथे आला. तो एवढा हडकुळा बनला होता की त्याला ओळखणे अवघड ठरले होते. त्याचा चेहरा अगदी पांढराफटक दिसत होता. तो आमच्यापाशी येऊन म्हणाला :

“सलाम, दोस्तांनो!”

आम्ही सगळे म्हणालो :

“सलाम, कोस्तिक!”

तो आमच्यापाशी हळूच बसला.

मी म्हणालो :

“तू एवढा हडकुळा का झालास कोस्तिक? अगदी हाडांचा सापळा!..”

तो म्हणाला :

“मला गोवर आला होता.”

आल्योन्काने मान वर केली :

“आता तू बरा झालास?”

“हो,” कोस्तिक म्हणाला. “आता मी पूर्ण बरा झालोय.”

मीष्का कोस्तिकपासून दूर होत म्हणाला :

“मला लागण होणार नाही?”

कोस्तिक हसून म्हणाला :

“नाही होणार, तू धाबरू नको. माझा संसर्ग बाधणार नाही. काल डॉक्टर म्हणाले की, आता मी इतर मुलांमध्ये मिसळू शकतो.”

मीष्का परत जवळ सरकला आणि मी विचारले :

“आजारी होतास तेव्हा खूप दुखत होतं?”

“नाही,” कोस्तिक उत्तरला. “दुखत नव्हतं. पण खूप कंटाळा यायचा. बाकी विशेष नाही. मला प्रत्येकजण चिकटचित्रं भेट म्हणून देत होता आणि मी सारा वेळ ती चित्रं चिकटवत होतो. अगदी वैतागलो.”

आल्योन्का म्हणाली :

“खरंच, आजारी पडणं छान असतं! आपण आजारी पडलो म्हणजे नेहमी काहीतरी भेटी मिळतात.”

मीष्का म्हणाला :

“आजारी नसतानासुद्धा भेटी मिळतातच. वाढदिवसाच्या वेळी किंवा नव्या वर्षाच्या सणात.”

मी म्हणालो :

“आणखी भेटी मिळतात जेव्हा “उत्तम” शेरा मिळवून दुसऱ्या वर्गात जातोस.”

मीष्का म्हणाला :

“मला नाही मिळत भेटी. कारण सगळ्या विषयात फक्त “बरा” शेरा! पण जेव्हा गोवर येतो तेव्हा काहीही खास भेटवस्तू मिळत नाही, कारण नंतर सगळी खेळणी जाळून टाकावी लागतात. फार वाईट आजार आहे गोवर. मुळीच फायद्याचा नाही.”

कोस्तिकने विचारले : “म्हणजे, चांगले आजार असतात?”

“हो तर,” मी म्हणालो, “किती नावं घेऊ? उदाहरणार्थ, कांजिण्या. फार छान, मजेदार आजार. मी जेव्हा कांजिण्यांनी आजारी होतो, तेव्हा माझ्या अंगावरच्या प्रत्येक कांजणीला हिरवं औषध माखलं होतं. मी चित्यासारखा दिसत होतो. बोला, काय वाईट आहे?”

“अर्थातच छान आहे,” कोस्तिक म्हणाला.

आल्योन्का माझ्याकडे टक लावून पहात म्हणाली :

“अंगावर पुरळ उमटतो, तोसुद्धा सुंदर आजार आहे.”

मीष्का खूप हसला :

“काय पण बोलते: “सुंदर” म्हणे! दोन-तीन ठिपके फासतात, तेवढ्यात सुंदरपण खलास! नाही, पुरळ अगदीच फालतू आजार. मला सर्वात जास्त आवडतो फ्लू ताप. फ्लू ताप चढला म्हणजे चहा आणि रास्बेरीचा मुरंबा देतात. पाहिजे तेवढा खावा. अगदी विश्वास बसत नाही. एकदा मी फ्लू तापानं आजारी होतो तेव्हा मुरंब्याची आख्खी बरणी फस्त केली. आई अगदी थक्क झाली. म्हणाली: ‘बघा, पोराला फ्लू ताप चढलाय, अडतीस अंश सेंटीग्रेड ताप आहे, पण भूक पहा!’ त्यावर आजी म्हणाली: ‘फ्लू तापाचे वेगवेगळे प्रकार असतात. ह्याच्या तापाचा हा नवाच प्रकार दिसतोय. त्याला आणखी द्या खायला. त्याच्या शरीराची ती मागणी आहे.’ मला त्यांनी आणखी मुरंबा दिला, पण मला अधिक खाता येईना. फार वाईट वाटतं... कदाचित फ्लू तापामुळं मी जास्त खाऊ शकलो नाही.”

मीष्काने गालावर हाताची मूठ टेकवली आणि तो विचारात पडला. मी म्हणालो :

“फ्लू ताप अर्थातच छान आजार आहे, पण मी टॉन्सिलबरोबर त्याची मुळीच तुलना करणार नाही.”

“त्यात काय विशेष?”

“विशेष म्हणजे,” मी म्हणालो, “जेव्हा टॉन्सिल कापतात, तेव्हा नंतर आईस्क्रीम खायला देतात. तुझ्या मुरंब्यापेक्षा हे कितीतरी छान!”

आल्योन्का म्हणाली:

“टॉन्सिल कशा होतात?”

मी म्हणालो:

“सर्दीपासून. टॉन्सिलच्या गाठी नाकात उगवतात, अळब्यांप्रमाणे. कारण नाकात ओल असते.”

मीष्का उसासा टाकून म्हणाला:

“सर्दी हा आजार अगदी भिकार आहे. नाकात कसलेतरी थेंब टाकतात आणि मग नाक जास्तच वाहायला लागते.”

मी म्हणालो:

“रॉकेल प्यायचं अशा वेळी. म्हणजे तोंडाला वास येत नाही.”

“रॉकेल कशाला प्यायचं?”

मी म्हणालो:

“प्यायचं नाही, तोंडात धरून ठेवायचं. जादूगार असं तोंडात रॉकेल भरून घेतो. मग जळती काठी हातात धरतो आणि तिच्यावर चूळ मारतो! आगीचं खूप सुंदर कारंजं उडतं! अर्थात जादूगाराला त्यातलं गुपित माहीत असतं. ती युक्ती माहीत नसली तर काहीही जमणार नाही.”

“सर्कसमध्ये बेडूक गिळून दाखवतात,” आल्योन्का म्हणाली.

“हो, हो,” कोस्तिक म्हणाला, “घुशीसुद्धा खातात! लोकांनी हसावं म्हणून!”

“आणि सुसरीसुद्धा!” मीष्काने भर घातली.

माझी हसून मुरकुंडी वळली. किती खोटेपणा! सुसरी टणक कातडीपासून बनवलेल्या असतात हे सर्वांना ठाऊक आहे. मग त्यांना कसं खाणार?”

मी म्हणालो:

“मीष्का, तुझं डोकं फिरलंय असं दिसतंय! सुसर एवढी टणक असताना तू तिला खाणार कसा? सुसरीला चघळून चावणं शक्य नाही.”

“उकडल्यानंतर?” मीष्का म्हणाला.

“कमाल आहे! सुसर स्वतःला उकडून घेईल होय?” मी मीष्कावर ओरडलो.

“सुसरीचे सुळे मोठे असतात,” आल्योन्का म्हणाली. जणू समोर सुसर दिसावी अशी ती घाबरलेली होती.

कोस्तिकने भर घातली:

“सुसर रोज एका ट्रेनरला खाते!”

आल्योन्का म्हणाली:

“खरंच?” तिचे डोळे पांढऱ्या बटणांप्रमाणे दिसू लागले.

कोस्तिक एका बाजूला पचकन धुंकला.

आल्योन्का ओठ मुरडून म्हणाली:

“मघाशी छान गोष्टींबद्दल बोलत होतो—अळंब्या आणि पुरळासंबंधी, पण आता सुसरीच्या गोष्टी सुरू केल्यात. मला त्यांची भीती वाटते...”

मीष्का म्हणाला:

“आजारांबद्दल आतापर्यंत सर्व बोलून झालं. उदाहरण घ्यायचं तर खोकला—काय त्याचा उपयोग? फक्त शाळेत जावं लागत नाही, एवढाच एक फायदा!”

“तेसुद्धा काय कमी आहे?” कोस्तिक म्हणाला. “एकूण तुम्ही बरोबर बोललात: जेव्हा आजारी असतोस तेव्हा सगळेजण जास्त प्रेम करतात. त्याची तुलना करता येत नाही...”

“गोड शब्द बोलतात,” मीष्का म्हणाला, “कुरवाळतात... माझ्या घ्यानात आलंय: आजारी असताना काहीही मागता येतं. हवं ते खेळणं, किंवा बंदूक, किंवा कबीजा.”

मी म्हणालो:

“अर्थातच. महत्वाचं म्हणजे आजार जास्तीत जास्त भयानक असावा. जर पाय अथवा मान मोडून घेतलीस, तर काय पाहिजे ते विकत घेऊन देतात.”

आल्योन्का म्हणाली:

“सायकलसुद्धा?”

कोस्तिक ख्याक् हसला:

“पाय मोडला असताना सायकल काय करायची?”

“पाय तिच्याबरोबर बरा होईल!” मी म्हणालो.

कोस्तिक म्हणाला:

“खरं?”

मी म्हणालो:

“मग, दुसरं काय करू शकणार? काय, मीष्का?”

मीष्काने डोके हलवले आणि आल्योन्काने गुडघ्यांपर्यंत फ्रॉक ताणत विचारले:

“मग असं का होतं, जेव्हा भाजतं, किंवा टेंगूळ येतं, किंवा काळा-निळा डाग अंगावर उमटतो, तेव्हा उलट आपल्याला आणखी चोप मिळतो? असं का होतं?”

“हे योग्य नाही!” मी म्हणालो आणि आमची उपकरणे भरून ठेवलेल्या बादलीला लाथ मारली.

कोस्तिकने विचारले:

“इथं तुम्ही काय खणत होता?”

मी म्हणालो:

“अंतराळयान सोडण्यासाठी तळ बनवत होतो.”

कोस्तिक अक्षरशः ओरडला.

“अरे मग गप्प काय बसलात? पट्टेवाले सैतान! बडबड बंद करा. लौकर तळ बांधायला सुरुवात करा!”

आम्ही बडबड बंद केली व अंतराळयानासाठी तळ बांधू लागलो.

आणि आम्हीसुद्धा!..

ज्या क्षणी आम्हाला समजले की, आमचे अंतराळवीर एकमेकांना ‘बहिरीससाणा’ आणि ‘सोनेरी गरुड’ अशा नावांनी हाक मारतात, त्या क्षणापासून आम्ही ठरवले की, आता यापुढे मी सोनेरी गरुड आणि मीष्का—बहिरीससाणा. कारण आम्ही मोठेपणी अंतराळवीर व्हायचे ठरवले होते व ‘बहिरीससाणा’ आणि ‘सोनेरी गरुड’ ही किती छान नावे होती! मी आणि मीष्काने ठरवले की, जोवर आम्हाला अंतराळवीरांच्या शाळेत दाखल व्हायला वेळ आहे, तोवर आमचे आम्हीच थोडे थोडे पोलादासारखे कणखर बनायला लागू. असे ठरवल्यानंतर मी ताबडतोब घरी गेलो आणि कणखर बनायला सुरुवात केली.

मी शॉवरखाली उभा राहिलो आणि पहिल्यांदा गरम पाण्याचा नळ सोडला. नंतर उलट गार पाण्याचा नळ सोडला. हा प्रकार मी अगदी सहज सोसला. तेव्हा मला वाटले की, ज्याअर्थी मामला इतका छान जमतोय, तर यापेक्षा आणखी थोडे कणखर व्हायला हरकत नाही व फक्त थंड पाण्याचा नळ सोडला. ओहो-हो! माझ्या पोटात एकदम खड्डा पडला आणि अंगभर काटे फुलले.

तर असा अर्धा तास किंवा पाच मिनिटे मी उभा राहिलो आणि कणखर बनलो! मग अंगात कपडे घालत असताना मला आठवण झाली की, थंडीने निळ्या पडलेल्या आणि थरथर कापणाऱ्या एका लहान मुलाबद्दलची कविता आजीने मला कशी वाचून दाखवली होती.

जेवणानंतर माझे नाक गळू लागले आणि मी शिंका देऊ लागलो.

आई म्हणाली:

“अँस्पिरीनची गोळी घे, उद्या खणखणीत बरा होशील. जाऊन झोप बघू! आज पुरे झालं उनाडणं!”

माझा अगदी विरस झाला. मी रडायच्या बेतात होतो, तेवढ्यात खिडकीखालून आरोळी ऐकू आली:

“सोनेरी गरुड!.. ए सोनेरी गरुड!.. अरे ए सोनेरी गरुड!..”

मी खिडकीपाशी धावत जाऊन बाहेर वाकून पाहिले. मीष्का खाली उभा होता!

मी म्हणालो:

“तुला काय पाहिजे, बहिरीससाण्या?”

तर तो म्हणाला :

“चल, अंतराळकक्षेत ये !”

“आई सोडत नाही. मला थंडी बाधलीय !”

आईने माझे पाय खेचत म्हटले :

“एवढा खाली वाकू नको ! पडशील ! कुणाशी तू बोलतो आहेस ?”

मी म्हणालो :

“माझ्याकडं मित्र आलाय. अंतराळातला भाऊ. तू मला त्रास देते आहेस !”

पण आई खंबीर आवाजात म्हणाली :

“खाली वाकू नको !”

मी मीष्काला म्हणालो :

“आई मला खाली वाकू देत नाही ...”

मीष्काने थोडासा विचार केला आणि मग तो आनंदाने म्हणाला :

“वाकू देत नाही हे बरोबरच करते आहे. त्यामुळं खाली न वाकण्याची तुझी कसोटी लागेल !”

तेव्हा मी तरीही थोडा खाली वाकलो आणि त्याला हळूच म्हणालो :

“अरे माझ्या बहिरीससाण्या ! इथं मला बहुधा दिवसभर कैद भोगावी लागणार !”

मीष्काने परत स्वतःच्या मनाने अर्थ लावला :

“फारच छान ! उत्तम प्रशिक्षण ! डोळे मिटून घे आणि एकाकी खोलीत असल्याप्रमाणं निजून रहा !”

मी म्हणालो :

“संध्याकाळी मी तुझ्याशी टेलिफोनवरून दळणवळण साधतो .”

“ठीक आहे ,” मीष्का म्हणाला . “तू माझ्याशी साध आणि मी तुझ्याशी .”

आणि तो निघून गेला .

मी बाबांच्या दिवाणावर आडवा झालो व डोळे मिटून गप्प राहण्याचा सराव करू लागलो . मग उठलो आणि व्यायाम केला . मग गवाक्षामधून अज्ञात जग न्याहाळून पाहिले . नंतर बाबा आले आणि मी नैसर्गिक पदार्थांचे जेवण घेतले . प्रकृती उत्तम होती . मी घडीची काँट आणली व तिला उलगडू लागलो .

बाबा म्हणाले :

“आज एवढ्या लीकर ?”

मी समजूतदारपणे म्हणालो :

“तुम्हाला हवं ते करा , पण मी झोपणार .”

आई माझ्या कपाळावर हात ठेवत म्हणाली :

“पोराला बरं वाटत नाही !”

मी तिला काहीच म्हणालो नाही. माझा सगळा उद्योग म्हणजे अंतराळवीराचा सराव आहे हे जर त्यांना समजत नाही, तर कशाला उगीच खुलासे करत बसायचे? काही गरज नव्हती. नंतर जेव्हा माझ्यासारखा मुलगा वाढवल्याबद्दल त्यांचे आभार मानायला लागतील, तेव्हा वर्तमानपत्रामधून त्यांना सगळे समजेल!

मी विचार करत होतो त्या दरम्यान बराच वेळ उलटून गेला होता. मला आठवण झाली की, मीष्काशी टेलिफोनवरून दळणवळण साधण्याची वेळ झाली होती.

कॉरीडॉरमध्ये जाऊन मी नंबर फिरवला. मीष्का ताबडतोब फोनवर आला, पण त्याचा आवाज काहीसा जाडजूड भासला:

“हं-हं! बोला!”

मी म्हणालो:

“बहिरीससाण्या, तू?”

तो म्हणाला:

“काय-काय?”

मी परत:

“बहिरीससाण्या, तू बोलतोस अथवा दुसरा कुणी? मी सोनेरी गरुड! कसं काय?”

तो हसला, फोनमध्ये त्याने श्वास सोडला आणि तो म्हणाला:

“फारच मजेशीर! पण आता पुरे झाला खेळ. सोनेच्का, तू बोलते आहेस?”

मी म्हणालो:

“आणखी कुठली आलीय सोनेच्का, मी सोनेरी गरुड! तुझं डोकं फिरलय का?”

तो म्हणाला:

“कोण बोलतंय? काय समजायचा अर्थ? डांबीसपणा! कोण बोलतंय?”

मी म्हणालो:

“कुणीही बोलत नाही!”

आणि रिसीव्हर खाली ठेवून दिला. बहुधा चुकीचा नंबर लागला होता. इकडे बाबांनी मला हाक मारली, मी खोलीत परतलो आणि कपडे उतरवून अंथरुणात पडलो. नुकती कुठे मला झोपेची गुंगी येत होती, तेवढ्यात एकदम: ट्रिंक, ट्रिंक! टेलिफोन! बाबा पटकन उठले आणि फोनपाशी धावले. मी पायात सपाता चढवीपर्यंत बाबांचा गंभीर आवाज माझ्या कानी पडला:

“सोनेरी गरुडाला? कुठल्या सोनेरी गरुडाला? इथं तसा कुणी नाही! नीट लक्ष देऊन फोन करा!”

मीष्काने फोन केला होता हे मला चटकन समजले. दळणवळण साधले होते! मी फोनकडे तसाच फक्त चड्डीत धावलो.

“माझा फोन आहे! माझा! मी सोनेरी गरुड!”

बाबांनी ताबडतोब माझ्या हातात फोन दिला आणि मी फोनमध्ये ओरडलो:

“बहिरीससाणा? मी सोनेरी गरुड! बोला!”

मीष्का:

“काय करतोस ते सांग!”

मी म्हणालो:

“मी झोपलोय!”

मीष्का:

“मीसुद्धा! मला जवळ जवळ झोप लागली होती, तेवढ्यात आठवण झाली, एक महत्त्वाचं काम राहिलंय. सोनेरी गरुड, ऐक! झोपण्यापूर्वी गाणं म्हटलं पाहिजे. दोघांनी मिळून! म्हणजे आपलं अंतराळातलं द्वंद्वगीत होईल!”

मी अक्षरशः उडी मारली:

“शाबास, बहिरीससाणा! अंतराळवीरांचं गाणं गाऊ या! म्हण!”

मी सगळी ताकद लावून गाणे म्हणू लागलो. मी छान गातो, मोठ्यांदा! माझ्यापेक्षा जास्त मोठ्यांदा गाणे कुणालाही जमत नाही. आमच्या पथकात मोठ्यांदा गाण्यात माझा पहिला नंबर लागतो. तर जेव्हा मी गायला लागलो, त्याच क्षणी शेजाऱ्यांच्या झोपा उडाल्या व ते ओरडू लागले: “काय हा गोंगाट... काय झालं... रात्रीची वेळ झालीय... मोकाट सुटलेत... इथं दुसरे भाडेकरूसुद्धा राहतात म्हटलं... मला वाटलं की डुक्कर कापताहेत...” पण बाबा त्यांना म्हणाले:

“हे अंतराळातले मित्र, बहिरीससाणा आणि सोनेरी गरुड, झोपण्यापूर्वी गाणं गात आहेत!”

तेव्हा सगळे गप्प झाले.

मी आणि मीष्काने शेवटपर्यंत गाणे गायले:

...दूर ग्रहांच्या घुळकट वाटांवर

आमच्या पाऊलबुणा राहतील.

रहस्याला वाचा फुटते!

आई कॉरीडॉरमधून कुणालातरी सांगत असलेली मी ऐकले:

“...रहस्याला नेहमीच वाचा फुटते!”

जेव्हा ती खोलीत आली, तेव्हा मी तिला विचारले:

“आई, याचा अर्थ काय: रहस्याला वाचा फुटते?”

“याचा अर्थ, जर एखादा माणूस प्रामाणिक वागला नाही, तर त्याचा खोटेपणा कुणालातरी समजतोच आणि मग त्याला स्वतःच्या वागण्याची लाज वाटते आणि त्याला शिक्षा भोगावी लागते,” आई म्हणाली. “समजलं? ... आता झोप!”

मी दात घासले आणि बिछान्यावर निजलो. पण मला झोप येत नव्हती. सारखा मनात विचार येत होता: रहस्याला वाचा कशी काय फुटते बुवा? खूप वेळपर्यंत मी झोपलो नाही. जेव्हा झोपून उठलो, तेव्हा परत दात घासले आणि न्याहरी करू लागलो. सकाळची वेळ होती, बाबा एव्हाना कामावर गेले होते आणि घरात फक्त मी व आई होती.

सुरुवातीला मी अंडे खाल्ले. हा प्रकार अजून सहन करण्याइतपत होता, कारण मी फक्त पिवळा बलक खाल्ला होता आणि पांढरा बलक दिसणार नाही अशा रीतीने त्याला कवचामध्ये चुरडून टाकला होता. नंतर आईने आळखी बशी भरून कांजी आणली.

“खा!” आई म्हणाली. “कुठलीही वटवट न करता!”

मी म्हणालो:

“ही कांजी मला बघवतसुद्धा नाही!”

पण आई खेकसली:

“जर स्वतःचा अवतार बघ! नुसता हाडांचा सापळा! खा! तुझं वजन वाढलं पाहिजे.”

मी म्हणालो:

“मला उलटी येते!..”

तेव्हा आई माझ्याशेजारी बसली, माझ्या खांद्यांभोवती हात धरून मिठी मारत प्रेमाने म्हणाली:

“आपण क्रेमलिन बघायला जाऊ या?”

कमाल आहे... क्रेमलिनपेक्षा अधिक सुंदर अशी दुसरी गोष्ट मला ठाऊक नाही. तेथे मी रत्नभांडार आणि शस्त्रागार पाहिले होते. झारच्या प्रचंड तोफेपाशी उभा राहिलो होतो आणि भयंकर इवान कुठे बसत होता हे मला माहीत आहे. शिवाय तेथे खूप खूप छान गोष्टी आहेत. म्हणून मी पटकन आईला उत्तर दिले:

“अर्थात, क्रेमलिन बघायला जाऊ या! माझी खूप इच्छा आहे.”

तेव्हा आई थोडे हसून म्हणाली:

“तर मग बशीतली सगळी कांजी संपव, मग जाऊ. तोवर मी भांडी धुते. मात्र लक्षात ठेव—कांजी सगळी संपवली पाहिजे!”

आणि आई स्वयंपाकघरात गेली.

मी कांजीबरोबर एकटा राहिलो. मी चमच्याने ती ढवळली. मग मीठ घातले. चमचाभर नमुना चाखला—छे, खाणे अशक्य. तेव्हा विचार केला की, बहुधा साखर कमी पडली असावी. साखर शिंपडली आणि भुरका मारला. आणखीच वाईट. मला कांजी मुळीच आवडत नाही.

शिवाय ती खूप घट्ट होती. जर पातळ असती, तर वेगळी गोष्ट. डोळे मिटून घटाघटा प्यायलो असतो. मग मी कांजीत किटलीतले गरम पाणी ओतले. ती आणखीच बुळबुळीत, चिकट आणि किळसवाणी बनली. मुख्य म्हणजे मी कांजी गिळतो तेव्हा ती घशात अडकते आणि परत तोंडाबाहेर येते. फार वाईट! क्रेमलिनला जायची तर इच्छा होती. एवढ्यात

मला आठवण झाली की, आमच्याकडे शेंगटाची चटणी होती. कदाचित त्या चटणीबरोबर सगळी कांजी संपवणे शक्य होते! मी चटणीची सगळी बाटली कांजीत ओतली. जेव्हा थोडीशी कांजी चाखली, तेव्हा माझे डोळे चटकन कपाळावर चढल्यासारखे मला वाटले आणि श्वास घुसमटला. माझी बहुधा शुद्ध हरपली, कारण मी बशी उचलली, पटकन खिडकीपाशी धावत गेलो व कांजी रस्त्यावर ओतली. मग परत टेबलापाशी येऊन बसलो.

एवढ्या वेळात आई आली. बशीवर तिने नजर टाकली आणि आनंदाने ती म्हणाली: "शाबास देनीस! शहाणा मुलगा आहेस! सगळी कांजी संपवली! चल, ऊठ, कपडे घाल, क्रेमलिनला जाऊ या!" तिने माझा पापा घेतला.

ह्याच क्षणाला दार उघडले गेले आणि खोलीत एक पोलीस आला. तो म्हणाला: "नमस्ते," आणि खिडकीपाशी धावत जाऊन त्याने खाली पाहिले, मग आईकडे नजर टाकून तो म्हणाला: "आणि म्हणे शिकलेली माणसं!"

"तुम्हाला काय पाहिजे?" आईने कडकपणे विचारले.
"लाज कशी वाटत नाही?" पोलीस "दक्ष" पवित्र्यात उभा झाला. "सरकार तुम्हाला सर्व सुखसोयी असलेली घरं रहायला देतंय, कचरा टाकण्याचीसुद्धा सोय आहे, पण तुम्ही खुशाल खिडकीतून घाण खाली फेकता?"

"असं बोलायची तुमची हिंमत कशी झाली?" आई मोठ्यादांदा गरजली. "खिडकीतून मी काहीही बाहेर फेकत नाही."

"अस्सं, फेकत नाही काय?" पोलीस दुष्टपणे हसला. त्याने कॉरीडॉरचे दार उघडून हाक मारली: "अहो, इकडं या!"

आणि आमच्या खोलीत कुणी एक माणूस आला. मी त्याच्यावर नजर टाकताच माझ्या घ्यानात आले की, माझी क्रेमलिनची सहल इथेच संपली होती.

त्या माणसाच्या डोक्यावर फेल्ड टोपी होती. आणि त्या टोपीवर आमची कांजी. टोपीच्या ऐन मध्यभागी खळग्यात कांजी पडली होती, थोडीशी टोपीच्या टोकाला फितीपाशी, थोडीशी त्याच्या कॉलरवर, थोडी खांद्यावर आणि थोडी त्यांच्या डाव्या पायाच्या विजारीवर. खोलीत येताच तो चाचरत बोलू लागला:

"मुख्य म्हणजे मी फोटो काढून घ्यायला चाललो होतो... एवढ्यात हा प्रकार... कांजी... रव्याची... गरम... टोपीमधून पाझरली आणि माझं डोकं भाजलं... आता मी फोटो कसा धाडणार... असा कांजीनं माखलो असताना?"

आईने माझ्याकडे पाहिले. तिचे डोळे गूझबेरीसारखे हिरवेगार दिसत होते. आई भयंकर संतापल्याचे ते लक्षण होते.

"माफ करा," हळू आवाजात ती म्हणाली. "मी तुमचे कपडे स्वच्छ करून देते, इकडं या!" ते तिचेही कॉरीडॉरमध्ये गेले.

आई जेव्हा परत आली तेव्हा तिच्याकडे नुसते पाहण्याचासुद्धा मला धीर होत नव्हता.

पण मी धैर्य एकवटले आणि तिच्यापाशी जाऊन म्हणालो:

"आई, तू काल बरोबर सांगितलंस. रहस्याला नेहमी वाचा फुटते!"

आईने माझ्या डोळ्यांमध्ये पाहिले. खूप वेळपर्यंत टक लावून पाहिल्यानंतर ती म्हणाली:

"तू आता हे संबंध आयुष्यभर लक्षात ठेवशील?"

मी उत्तरलो:

"हो."

नजर ठेवणारी दुर्बीण

मी खिडकीच्या चौकटीत गुडघ्यांवर सदरा ओढून बसलो होतो, कारण माझी फाटलेली विजार आई शिवून देत होती.

"छे: बाई," आई म्हणाली व तिने सुई-दोरा बाजूला ठेवले. "हा मुलगा अगदी अशक्य बनलाय."

"होय," बाबा म्हणाले आणि त्यांनी वर्तमानपत्र बाजूला ठेवले. "अगदी सैतान बनलाय. तो कुंपणावर चढतो, झाडांवर आणि छपरांवर चढतो. त्याच्या अंगावर एक कपडा टिकणार नाही."

बाबा गप्प बसले, त्यांनी माझ्याकडे रागाने पाहिले आणि शेवटी ठाम आवाजात जाहीर केले:

"पण ह्या सगळ्याला पायबंद घालणारा एक उपाय मी खूप विचार करून शोधून काढलाय."

"मी काही मुद्दाम फाडत नाही कपडे," मी म्हणालो. "मी काय मुद्दाम तसं करतो? ते आपोआप फाटतात!"

"तर, तर, आपोआप फाटतात म्हणे!" आई खवटपणे म्हणाली. "तुझी विजार एवढी दुष्ट आहे की, संबंध दिवसभर ती मुद्दाम प्रयत्न करत असते—एखाद्या खिळ्यात कसं अडकवून घ्यायचं, नंतर स्वतःला फाडून घेऊन तुझ्या आईला त्रास कसा द्यायचा! काय भयंकर विजार आहे तुझी! आपोआप फाटते! आपोआप फाटते!"

अगदी सकाळपर्यंत "आपोआप फाटते" असे आई ओरडू शकली असती, कारण ती पुरती वैतागून गेली होती. तिचा संताप स्पष्ट दिसत होता. म्हणून मी बाबांना म्हणालो:

"मग, तुम्ही काय उपाय शोधून काढलाय?"

बाबांनी चेहरा कठोर केला आणि ते आईला म्हणाले:

"तुला तुझं सगळं कसब एकवटून एक असं उपकरण तयार केलं पाहिजे की, तुझा मुलगा घरात नसतानासुद्धा त्या उपकरणाच्या मदतीनं त्याच्यावर नजर ठेवता येईल. मला आज अजिबात वेळ नाही, कारण आज फूटबॉलचा सामना मला बघितलाच पाहिजे. पण तू मात्र अजिबात वेळ वाया घालवू नको. आत्ताच्या आत्ता नजर ठेवणारी दुर्बीण बनव. तुला हे काम फार छान जमतं हे मला माहीत आहे."

बाबा उठून स्वतःच्या टेबलापाशी गेले आणि थोडा वेळ खुडबूड करून त्यांनी आईपुढे कोपरे फुटलेला एक छोटा आरसा, एक मोठा लोहचुंबक, वेगवेगळे खिळे, एक गुंडी व आणखी काही वस्तू ठेवल्या.

“ह्या वस्तू तुला आवश्यक आहेत,” बाबा आईला म्हणाले. “ह्यांच्यापासून काय बनवता येईल ते पहा.”

आईने बाबांना दारापर्यंत निरोप दिला, मग ती परत आली व मला तिने अंगणात खेळायला पाठवले. संध्याकाळी जेवणाच्या वेळी जेव्हा आम्ही परत एकत्र जमलो, तेव्हा आईच्या बोटांना डिक माखलेला होता व टेबलावर एक सुंदर निळे जाडसर नळकांडे पडले होते. आईने ते उचलले आणि दुरूनच मला दाखवत ती म्हणाली:

“देनीस, नीट लक्ष देऊन पहा!”

“हे काय?” मी विचारले.

“ही नजर ठेवायची दुर्बीण! माझा शोध!” आई उत्तरली.

मी म्हणालो:

“दूरच्या गोष्टी पहायला?”

तिने स्मित केले.

“नाही. तुझ्यावर नजर ठेवायला.”

मी विचारले:

“माझ्यावर नजर कशी ठेवणार?”

“अगदी सोपं!” आई म्हणाली. “मी ही खास दुर्बीण पालकांसाठी बनवलीय. खलाशांच्या दुर्बीणीसारखीच आहे, पण जास्त चांगली.”

बाबा म्हणाले:

“तू साध्या शब्दात समजावून सांग, रचनेची तत्त्वं, ती कसं काम करते, वगैरे वगैरे.”

मास्त्रीणबाई फळ्यापाशी उभ्या राहतात तशा थाटात आई टेबलापाशी उभी राहिली आणि भाषण देऊ लागली:

“आता जेव्हा जेव्हा मी घरातून बाहेर पडेन, तेव्हा तेव्हा, देनीस, मी तुला पाहू शकेन. घरापासून मी पाच ते आठ किलोमीटर अंतरावर असले आणि मला वाटलं की, खूप वेळात मी तुला पाहिलं नाही, आता तू काय करत असशील – तर ताबडतोब ही दुर्बीण घेईन, आपल्या घराच्या दिशेनं तिला वळवून धरेन – बास्स! तुला संपूर्ण पाहीन.”

बाबा म्हणाले:

“उत्तम! अगदी झटपट मामला!”

मी थोडासा बिचकलो. आई असली काही वस्तू शोधून काढेल असे मला कधीही वाटले नव्हते. दिसायला तर अशी सडपातळ, पण बघा! झटपट मामला!

मी म्हणालो:

“आई, आपलं घर कुठं आहे हे तुला समजणार कसं?”

अजिवात विचार न करता तिने ताबडतोब उत्तर दिले:

“माझ्या दुर्बीणीत दिशादर्शक चुंबक आहे. तो नेहमी आपल्या घराची दिशा दाखवतो!”

“आजी-दाईची प्रतिक्रिया!” बाबा म्हणाले.

“अगदी बरोबर,” आई पुढे बोलू लागली. “देनीस, जर तू कुंपणावर अथवा आणखी कुठं कडमडत असलास, तर मला ताबडतोब दिसेल.”

मी म्हणालो:

“आतमध्ये काय आहे नळकांड्याच्या? पडदा?”

ती उत्तरली:

“अर्थातच. आरसा आठवतो? तो तुझं प्रतिबिंब थेट माझ्या डोक्यात फेकतो. मला ताबडतोब दिसेल—तू गळोलीनं खडे मारतो आहेस अथवा नुसताच भटकतो आहेस.”

“शिकणाऱ्या श्वासनलिकेचा सामान्य नियम. विशेष काही नाही,” बाबा पुटपुटले आणि एकदम उत्साहाने त्यांनी विचारले:

“माफ कर, पण मला एक प्रश्न विचारायचा आहे.”

“विचार,” आई म्हणाली.

“तुझी ही नजर ठेवणारी दुर्बीण विजेवर चालते अथवा दुसऱ्या कशावर?”

“विजेवर,” आई म्हणाली.

“तर मी तुला इशारा देतो,” बाबा म्हणाले, “शॉर्ट सर्किटपासून सावध रहा. नाहीतर कुठंतरी शॉर्ट सर्किट होईल आणि तुझ्या मेंदूत स्फोट व्हायचा.”

“तसं नाही होणार,” आई म्हणाली. “मग फ्यूज कशासाठी आहे?”

“मग गोष्ट वेगळी,” बाबा म्हणाले. “पण तरीही नीट तपासून पहा. नाही तर मला उगीच काळजी वाटत राहील.”

मी म्हणालो:

“असली एक दुर्बीण तू मला बनवून देशील? म्हणजे मी तुझ्यावर नजर ठेवू शकेन.”

“हे कशासाठी,” आई परत हसून म्हणाली, “मी तर कुंपणावर नक्कीच कडमडणार नाही?”

“ह्याची अजून खात्री नाही,” मी म्हणालो. “कदाचित तू कुंपणावर चढणार नाहीस, पण मोटारीला चिकटून जाशील? नाहीतर बकरीसारखी आमच्यासमोर उडी मारशील?”

“किंवा झाडूवाल्यांशी भांडण करशील? किंवा पोलीसांशी वाद घालत बसशील?” बाबांनी मला दुजोरा दिला व उसासा टाकला. “अरेरे, किती वाईट... तुझ्यावर लक्ष ठेवता येईल असं यंत्र आमच्यापाशी नाही.”

आईने आम्हाला जीभ काढून दाखवली.

“अशा प्रकारचं उपकरण फक्त एकमेव आहे, समजलं?”

ती माझ्याकडे वळून म्हणाली:

“तर आता लक्षात ठेव, माझं तुझ्यावर सतत नियंत्रण आहे!”

मी विचार केला की, अशा उपकरणामुळे माझे आयुष्य फार केविलवाणे बनणार आहे. पण मी काहीही बोललो नाही, फक्त मान हलवली आणि नंतर झोपायला गेलो. जेव्हा सकाळी जागा झालो आणि नेहमीचे आयुष्य सुरू झाले, तेव्हा ध्यानात आले की, माझ्या दुःखाच्या दिवसांना आरंभ झाला होता. आईच्या शोधापायी माझे आयुष्य म्हणजे निव्वळ छळवाद बनले होते. उदाहरण द्यायचे तर अलिकडच्या काळात कोस्तिक फार उर्मट बनला होता आणि त्या-वद्दल त्याची हाडे थोडी नरम करणे आवश्यक होते. पण ही कारवाई करण्याचा माझा निर्णय पक्का होत नव्हता, कारण आईची दुर्बीण माझ्या पाठीवर रोखलेली होती. अशा परिस्थितीत कोस्तिकची कणीक तिंबून काढणे अगदी अशक्य होते. एवढेच नव्हे तर तळ्यावर जाऊन बेड-क्यांची पिल्लं खिशात भरून आणण्याचा माझा उद्योगही थांबला. माझे सगळे सुखी, आनंदी, स्वच्छंदी जीवन आता बंद झाले होते. ते अळणी दिवस कंठणे मला इतके अवघड जाऊ लागले की, मेणबत्तीसारखा मी वितळून जात होतो. माझेपण मी हरवून बसलो होतो. माझ्या आयुष्याचा दुःखी शेवट होण्याच्या बेतात होता.

पण अचानक एक दिवस, जेव्हा आई बाहेर गेली होती, तेव्हा मी फूटबॉलमधली माझी जुनी ट्यूब शोधू लागलो आणि कप्प्यात जेथे माझ्या सगळ्या सटरफटर गोष्टी ठेवलेल्या असतात, तेथे अचानक मला दिसली... आईची नजर ठेवणारी दुर्बीण! सगळ्या कचऱ्याच्या मध्यभागी ती पडली होती आणि काहीशी जुनाट, पाटकी दिसत होती. एकूण स्पष्ट होते की, खूप दिवसांपासून आईने तिला हात लावलेला नव्हता, बहुधा ती दुर्बीणीबद्दल विमरून गेली होती. मी पटकन दुर्बीण उचलली आणि तिच्यात काय काय होते ते मी पाहू लागलो. पण शप्पत सांगतो, ती अगदी रिकामी होती. तिच्यात काहीही नव्हते. अगदी रिकामे नळकांडे!

आता माझ्या लक्षात आले की, ह्या माणसांनी मला फसवले होते, आईने काहीही नवा शोध लावला नव्हता. ह्या खोट्या दुर्बीणीच्या मदतीने तिने मला फक्त घाबरवले होते आणि मी मूर्ख घाबरलो होतो व अगदी शहाण्या मुलासारखा वागत होतो. मला सगळ्या जगाचा, आईचा, बाबांचा, ह्या सगळ्या गोष्टींचा एवढा राग आला की, मी ताबडतोब अंगणात धावलो आणि वेळ न गमावता कोस्तिकबरोबर, आन्द्रचूष्काबरोबर आणि आल्योन्काबरोबर मारामारीला सुरुवात केली. अर्थात त्या तिघांनी मिळून माझी मस्त कणीक तिंबली हे खरे. पण तरीही मी खूप आनंदात होतो. मारामारीनंतर आम्ही चौघेही पोटमाळ्यावर चढलो, छपरावर चढलो. नंतर झाडांवर चढलो, मग तळघरात गेलो, बाँयलरच्या खोलीत गेलो, काजळीपेक्षा जास्त तोंडे काळी होईपर्यंत कोळशात हुंदडलो. हा सारा वेळ माझ्या छातीवरचा दगड बाजूला सरकल्याप्रमाणे मला वाटत होते. खूप छान वाटत होते, मोकळे वाटत होते. एक मेच्या सणा-दिवशी वाटते तशी मजा वाटत होती.

मृत्युगोलातील फटफटीवरची कसरत

मी खूप लहान होतो तेव्हा मला एक तीन चाकी सायकल घेऊन दिली होती. मी तिला चालवायला शिकलो. अगदी पटकन. मुळीच घाबरलो नाही. जणू काही सबंध आयुष्यभर मी सायकल चालवत होतो.

आई म्हणाली:

“बघा, हा अगदी जन्मजात खेळाडू आहे!”

आणि बाबा म्हणाले: “अगदी माकडासारखा बसतो...”

मी सायकल छान चालवायला शिकलो आणि सर्कसमधल्या विदूषकांप्रमाणे सायकलवरच्या वेगवेगळ्या कसरती करू लागलो. उदाहरणार्थ, पाठीमागच्या दिशेला मी सायकल चालवत न्यायचा, किंवा सीटवर झोपून कोणत्याही एका हाताने पायडल फिरवायचा – कधी उजव्या, तर कधी डाव्या.

पाय हवेत ठेवून एका बाजूने सायकल चालवायचा.

हँडलवर बसून जायचा. डोळे मिटून, हात सोडून चालवायचा.

हातात पाण्याचा ग्लास धरून चालवायचा. थोडक्यात, सर्व तऱ्हांनी मी सायकल चालवायचा.

नंतर झेन्याकाकाने माझ्या सायकलचे एक चाक काढून टाकले आणि तिला दोन चाकांची सायकल केली. मी परत पटकन दुचाकी सायकल चालवायला शिकलो. आमच्या आवारातील मुले मला “जागतिक चॅम्पीयन” म्हणू लागली.

माझे गुडघे सायकलच्या हँडलला आपटू लागले त्या काळापर्यंत मी ती सायकल चालवत राहिलो. तेव्हा मी मनाशी विचार केला की, आता त्या सायकलपेक्षा मी मोठा झालो. माझे बाबा मला अस्सल सायकल केव्हा विकत घेऊन देतील ह्याची मी वाट पाहू लागलो.

एक दिवस आमच्या आवारात एक सायकल आली. जो माणूस त्या सायकलवर बसला होता, तो पाय फिरवून सायकल चालवत नव्हता आणि सायकल चतुराप्रमाणे फरर आवज करत आपोआप जात होती. मला खूप आश्चर्य वाटले. सायकल आपोआप जात असलेली मी कधीही पाहिली नव्हती. फटफटीची गोष्ट वेगळी. मोटारीचेसुद्धा तसेच. पाण्यावरच्या वेगवान मोटारबोटी – समजू शकतो. पण सायकल? स्वतः?

माझा स्वतःच्या डोळ्यांवर विश्वास बसत नव्हता.

ह्या आपोआप चालणाऱ्या सायकलवरचा माणूस मीष्काच्या घरच्याकडे आला होता. त्याने सायकल थांबवली. तो मोठा नव्हता तर अगदीच तरुण मुलगा होता असे माझ्या ध्यानात आले. पन्हेळीपाशी सायकल टेकवून तो घरात गेला. मी आ वासून तेथेच उभा राहिलो. एवढ्यात मीष्का तेथे आला.

मी म्हणालो:

“आपोआप चालते, समजलं?”

मीष्का म्हणाला:

“आमचा पुतण्या फेद्या ह्याची आहे ती. इंजिन लावलेली सायकल. फेद्या तिच्यावर बसून आमच्याकडे कामासाठी आलाय. चहा पितोय.”

मी विचारले:

“ही इंजिनवाली सायकल चालवणं अवघड आहे?”

“अगदी सोपं आहे,” मीष्का म्हणाला. “एकदा पायडल मारलं म्हणजे ती चालू होते. तिच्यातलं पेट्रोल शंभर किलोमीटरपर्यंत पुरतं. आणि वेग अर्ध्या तासाला वीस किलोमीटर.”

“ओहो! कमाल आहे!” मी म्हणालो. “याला म्हणतात यंत्र! अशी सायकल फिरवायला किती मजा येईल!”

मीष्का मान हलवत म्हणाला:

“शक्य नाही. फेद्या ठार मारील. मुंडकं उडवील!”

“हो. धोक्याचं आहे,” मी म्हणालो.

पण मीष्काने भोवती नजर टाकली आणि एकदम तो म्हणाला:

“आवारात कुणीही नाही आणि तू तर “जागतिक चॅम्पीयन.” बैस! इंजिन चालू करायला मी तुला मदत करतो. तू एकदा पायडल फिरव. पुढं सगळं आपोआप चालेल. आवारात दोन-तीन चकरा मार आणि मग आपण हळूच ही मोटारसायकल पहिल्या जागी ठेवून देऊ. फेद्या आमच्याकडे खूप वेळपर्यंत चहा पीत बसतो. निदान तीन ग्लास ढोसतो. चल!”

“चल,” मी म्हणालो.

मीष्काने सायकल धरली आणि मी धडपडत तिच्यावर चढून बसलो. एका पायाचा अंगठा जेमतेम पायडलच्या टोकापर्यंत पोहचत होता, तर दुसरा पाय मकारोनीप्रमाणे हवेत लोंबत होता. ह्या मकारोनीचा पन्हेळीला मी रेटा दिला आणि मीष्का शेजारून धावत ओरडला:

“पायडल दाब, दाब जोरात!”

मी सीटवरून अर्धे खाली घसरून पायडल दाबायचा प्रयत्न केला. मीष्काने हँडलवर काहीतरी पटकन फिरवले... एकदम इंजिन सुरू झाले आणि मी सुसाट निघालो!

मी फिरू लागलो. आपोआप. पायडल दाबत नव्हतो, कारण पायच तिथपर्यंत पोचत नव्हते. फक्त तोल सांभाळावा लागत होता.

फारच मजा वाटत होती! कानांमध्ये वारा शीळ वाजवत होता. भोवतालच्या सगळ्या गोष्टी भराभरा नजरेसमोरून सरकत होत्या: खांब, फाटक, बाकडे, पावसापासून आडोसा घ्यायच्या अळंब्या, वाळूचा चौकोन, झोपाळा, घरव्यवस्थापन कचेरी, आणि परत – खांब, फाटक, बाकडे, पावसापासून आडोसा घ्यायच्या अळंब्या, वाळूचा चौकोन, झोपाळा, घरव्यवस्थापन कचेरी आणि परत खांब... हँडल गच्च पकडून मी फिरत होतो आणि मीष्का

माझ्यामागून धावत होता. पण तिसऱ्या फेरीला तो ओरडून म्हणाला :

“मी दमलो!” आणि खांबाला टेकून उभा राहिला.

मी एकटाच फिरवू लागलो आणि मला खूप मजा वाटत होती. मोठ्या ऐटीत मी सायकलवर बसलो होतो. मृत्युगोलात मी फटफटीवरच्या कसरती करतोय असे मला वाटत होते. गोर्की पार्कमध्ये एका घाडसी बाईने मृत्युगोलात तशी फटफटी चालवलेली मी पाहिली होती...

खांब, मीष्क, झोपाळा, कचेरी - ह्या सगळ्या गोष्टी माझ्यासमोरून खूप वेळपर्यंत भराभरा सरकत होत्या. एकूण मजा आली होती. फक्त मकारोनीसारख्या लोंबणाऱ्या पायाला हळूहळू मुंग्या येऊ लागल्या होत्या... अचानक मला कसेतरीच वाटायला लागले आणि हाताचे तळवे ओले झाले. थांबण्याची मला फार इच्छा झाली.

मीष्कापाशी पोहोचल्यावर मी ओरडलो :

“पुरे! थांबव!”

मीष्का माझ्यापाठी धावत ओरडला :

“काय? मोठ्यांदा बोल!”

मी ओरडलो :

“तू काय बहिरा बनलास?”

पण एव्हाना मीष्का दमला. तेव्हा मी आणखी एक फेरी मारली आणि ओरडलो :

“इंजिन थांबव, मीष्का!”

तेव्हा त्याने हँडल पकडले, सायकल पुढे झेपावली आणि तो पडला. मी पुढे गेलो.

बघतो तर खांबापाशी तो मला परत भेटला आणि ओरडत होता :

“ब्रेक लाव, ब्रेक लाव!”

मी त्याच्याजवळून भर्रर पुढे गेलो आणि ब्रेक शोधू लागलो. पण ब्रेक कुठे होता हेच मला सापडेना. हँडलवरच्या वेगवेगळ्या तारा मी खेचून पाहिल्या. पण काहीही उपयोग नाही! इंजिन फरफरतच राहिले आणि माझ्या मकारोनीवाल्या पायाला एव्हाना हजारो सुया खुपत होत्या.

मी ओरडलो :

“मीष्का, ब्रेक कुठं आहे?”

तो म्हणाला :

“मी विसरलो!”

“तू आठवून बघ!”

“ठीक आहे, आठवून बघतो. तोपर्यंत आणखी थोड्या चकरा मार!”

“तू लौकर आठव, मीष्का!” मी परत ओरडलो.

मी पुढे गेलो आणि आता मला घेरी येऊ लागली, ओकारी आल्यासारखे वाटू लागले. पुढच्या फेरीला मीष्का परत ओरडला :

“नाही आठवत! त्यापेक्षा तू खाली उडी मार!”

मी त्याला म्हणालो:

“मला ओकारी येतेय!”

असे काही घडणार ह्याची जर मला आधी कल्पना असती, तर मी सायकल मुळीच चालवली नसती. त्यापेक्षा पायी चालणे उत्तम! शप्पत!

परत समोर मीष्का ओरडत होता:

“झोपायची गादी आणली पाहिजे! म्हणजे तू गादीवर चालवत ने आणि थांबव! तू कशावर झोपतोस?”

मी ओरडलो:

“घडीच्या कॉटवर!”

आणि मीष्का:

“तर मग पेट्रोल संपेपर्यंत फिरत रहा!”

मी एवढा चिडलो की, जवळ जवळ त्याच्या अंगावरच सायकल घालणार होतो. “पेट्रोल संपेपर्यंत...” कदाचित आणखी दोन आठवडे आवागत चकरा माराव्या लागतील आणि आमच्यापाशी तर बाहुल्यांच्या थिण्टरची मंगळवारची तिकीटे आणि पाय बधीर झाला होता! त्या सुर्खाला मी किंचाळून सांगितले:

“तुमच्या फेद्याला लौकर घेऊन ये!”

“तो चहा पितोय!” मीष्का ओरडला

“नंतर पिईल!” मी कोकललो.

“ठार मारील! नक्की ठार मारील!” मीष्का कवळ झाला.

परत माझ्यामोरून मगळे गरगर फिरले—खांब, फाटक, बाकडे, वाळूचा चौकोन, पावसापासून आडोसा घ्यायच्या अळंब्या, झोपाळा, कचेरी. मग त्याउलट—कचेरी, झोपाळा, वाळूचा चौकोन, अळंब्या, बाकडे, खांब आणि मग मगळी एकत्र खिचडी: छोटुकले घर, तांबाची कचेरी, झोपाळा, पावसाचे फाटक, अळंब्या... परिस्थिती फारच वाईट बनल्याचे माझ्या ध्यानात आले.

दरम्यान कुणीतरी भक्कमपणे सायकल पकडली. यंत्र फरफरायचे थांबले आणि माझ्या टाळक्यावर एक मणसणीत टप्पल बसली. मला समजले की, मीष्काच्या फेद्याने अखेर चहा पिऊन संपवला होता. मी पटकन पळून जायच्या बेतात होतो. पण जमले नाही. कारण मकारोनीवाल्या पायात कटथार खूपमल्याप्रमाणे वेदना झाली. तरीही मी भान राखून एका पायावर लंगडत फेद्यापासून जास्तीत जास्त लांब गेलो.

त्याने माझा पाठलाग केला नाही.

त्याने मला टप्पल हाणल्याबद्दल त्याचा मला राग आला नाही. कारण फेद्याने थांबवले नसते तर मी अजूनपर्यंत चकरा मारत राहिलो असतो.

सिंगापूरबद्दल मला सांगा!

रविवारी मी आणि बाबा आमच्या नातेवाईकांकडे गेलो होतो. ते माँस्कोजवळच्या एका छोट्या गावात रहात होते. विजेवर चालणाऱ्या आगगाडीतून आम्ही तेथे लौकर पोहोचलो. अलेक्सेयकाका आणि मीलामावशी आम्हाला फलाटावर भेटले.

अलेक्सेयकाका म्हणाले:

“ओहो, देनीस आता मोठा पुरुष बनला!”

बाबा उत्तरले:

“होय, अलेक्सेय मिखायलोविच, काळ आपला नाश करतोय, पण ह्या छोट्यांना तो फुलवतो.”

मीलामावशी हसून म्हणाली:

“काहीतरी वेड्यासारखं बरळू नका. चल देनीस, माझ्याबरोबर. ह्या करंडीत काय आहे?”

मी म्हणालो:

“इथं चिकणमानी, पेन्सिली आणि पिस्तूल आहेत...”

मीलामावशी हमली आणि रूळ ओलांडून, स्टेशनजवळून आम्ही एका मातीच्या रस्त्यावर पोहोचलो. रस्त्याच्या दोन्ही बाजूंना झाडे उभी होती. मी पटकन बूट काढून टाकले आणि अनवाणी चालू लागलो. पायाच्या तळव्यांना थोड्या गुदगुल्या होत होत्या आणि किंचित बोचत होते. मागच्या वर्षी हिवाळ्यानंतर अगदी पहिल्यांदा मी अनवाणी चाललो होतो त्यावेळी नेमके असेच वाटले होते. एव्हाना रस्ता नदीकिनाऱ्याकडे वळला होता. हवेत नदीचा आणि आणखी कमलानगरी गोडूस वाम भरला होता. मी गवतावरून उड्या मारत धावू लागलो व ओरडू लागलो “ओ-हो-हो-हो!” मीलामावशी म्हणाली:

“बळू कसा उंडारतोय वघा!”

आम्ही तिच्या घरापाशी पोहोचलो तेव्हा एव्हाना अंधार पडला होता. मगळे काचेच्या खिडक्यांच्या खोलीत चहा प्यायला बसले. मलामुद्रा मोठ्या प्याल्यात चहा दिला होता. मी नाकाचे टोक चहाला लावून चहा पीत होतो.

अचानक अलेक्सेयकाका बाबांना म्हणाले:

“तुला माहीत आहे, आज रात्री बारा वाजून चालीस मिनिटांनी आमच्याकडे हारीतोन येणार आहे. आम्हा दिवस तो इथं राहणार आहे. उद्या रात्री जाईल.”

बाबांना खूप आनंद झाला.

“देनीस,” ते म्हणाले, “तुझा चुलतकाका हारीतोन वामिल्येविच येतोय! तुझ्याशी ओळख करून घ्यायची त्याची खूप दिवसांपासून इच्छा आहे!”

मी म्हणालो:

“मला कसे ते ठाऊक नाहीत?”

मीलामावशी परत हसली.

“कारण ते उत्तरेत राहतात,” ती म्हणाली. “आणि क्वचित् माँस्कोला येतात.”

मी विचारले:

“ते कोण आहेत?”

अलेक्सेयकाकांनी बोट वर उचलून म्हटले:

“मोटुचा बोटीचे कप्तान.”

माझ्या पाठीमधून शहारा गेला. काय? माझे चुलतकाका-मोटुचा बोटीचे कप्तान? आणि मला ही माहिती केवळ आत्ता समजतेय? बाबांचे नेहमीच असे-अत्यंत महत्त्वाच्या गोष्टी त्यांना अगदी योगायोगाने आठवतात!

मी म्हणालो:

“हे काय हो बाबा, तुम्ही मला पूर्वी का नाही सांगितलं-माझे काका मोटुचा बोटीचे कप्तान आहेत? यापुढं मी तुमचे बूट स्वच्छ करणार नाही!”

मीलामावशी परत हसली. माझ्या केव्हाच लक्षात आले होते की, मीलामावशी खूप हसते आणि काही कारण नसतानाही हसते. आता काही कारण नसताना ती हसली होती. बाबा म्हणाले:

“गेल्या वर्षी तो सिंगापूरहून आला होता तेव्हा मी तुला त्याच्याबद्दल बोललो होतो, पण त्यावेळी तू आणखीच लहान होतास. बहुधा तू विसरलास. काही हरकत नाही, आता झोप. उद्या त्याच्याशी तुझी भेट होईल!”

मीलामावशीने माझा हात धरला आणि ती मला घरात घेऊन गेली. एका छोट्या खोलीला ओलांडून आम्ही दुसऱ्या छोट्या खोलीत आलो. तेथे एका कोपऱ्यात एक अरुंद दिवाण होता. खिडकीपाशी फुलाफुलांचा मोठा आडोसा उभा होता.

“इथं झोप!” मीलामावशी म्हणाली. “कपडे काढ! आणि पिस्तूलांची तुझी करंडी मी तुझ्या पायांपाशी ठेवते.”

मी म्हणालो:

“बाबा कुठं झोपणार आहेत?”

ती म्हणाली:

“बाहेरच्या खोलीत. तुला माहित आहे, तुझ्या बावांना ताजी हवा खूप आवडते. का? तुला भीती वाटेल?”

मी म्हणालो:

“मुळीच नाही!”

मी कपडे काढले आणि निजलो.

मीलामावशी म्हणाली:

“झोप शांत ! आम्ही इथं जवळच आहोत .”

ती निघून गेली .

मी छोट्या दिवाणावर झोपलो आणि मोठी दुलई अंगावर ओढून घेतली . बाहेरच्या खोलीतून त्यांचे हळू आवाजामधील बोलणे व हसणे ऐकू येत होते . मला झोप आली होती . पण मनात मात्र मोठ्या बोटीच्या कप्तानाबद्दलचे विचार येत होते .

त्याची दाढी कशी असेल ? मी चित्रांमध्ये पाहिले होते त्याप्रमाणे खरेच अगदी थेट मानेपासून वाढलेली असेल ? आणि पाईप कसा असेल ? वाकडा अथवा सरळ दांड्याचा ? आणि खंजीर - नांव कोरलेला किंवा साधा ? मोठ्या बोटीच्या कप्तानांना धैर्याबद्दल नांव कोरलेले खंजीर बक्षीस देतात . अर्थात प्रवासात त्यांना दररोज हिमनगांना तोंड द्यावे लागते अथवा प्रचंड देवमाशांबरोबर किंवा पांढऱ्या अस्वलांबरोबर त्यांची भेट होते . अथवा फुटलेल्या बोटीवरच्या माणसांचे जीव वाचवावे लागतात . या ठिकाणी धैर्य असणे आवश्यक आहे , नाहीतर सर्व खलाशांसकट आणि बोटीसकट जलसमाधी मिळायची . जर ‘लेनिन’सारखी अणुशक्तीवर चालणारी हिमभंजन बोट बुडाली तर किती भयंकर ! शिवाय मोठ्या बोटीचे कप्तान फक्त उत्तरेतच प्रवास करत नाहीत , तर त्यांच्यापैकी काहीजण आफ्रिकेत जातात , त्यांच्या बोटीवर माकडे आणि मुंगूस राहतात . मुंगूस सापांना मारतात असे मी एका पुस्तकात वाचले होते . माझा मोठ्या बोटीचा कप्तान गेल्या वर्षी सिंगापूरहून आला होता . किती आश्चर्यकारक शब्द : ‘सिंगा-पूर’ ... माझ्या काकांना मी सिंगापूरबद्दलची माहिती नक्की विचारली - तेथे माणसे कशी आहेत , मुले कशी आहेत , होड्या आणि शिडांची जहाजे कशी आहेत ... नक्की सगळी माहिती विचारली अशा रीतीने खूप वेळपर्यंत मी विचार करत राहिलो आणि नकळत मला झोप लागली .

मध्यरात्री काहीतरी भयानक गुरगुरण्याच्या आवाजामुळे मला जाग आली . बहुधा एखादा कुत्रा खोलीत शिरला होता आणि मी तेथे झोपलोय हे त्याच्या लक्षात आले होते व बहुधा त्याला ते आवडले नव्हते . त्या आडोशाआडून तो गुरगुरत होता . त्याचे सुरकुतलेले नाक आणि विचकलेले पांढरे सुळे पाहिल्याचा मला भास झाला . बाबांना हाक मारायचा माझा इरादा होता , पण ते माझ्यापासून लांब , बाहेरच्या खोलीत झोपले होते हे मला आठवले . शिवाय मी विचार केला की , यापूर्वी कधीही मी कुत्र्याला घाबरलो नव्हतो , तेव्हा आतासुद्धा भ्यायचे काही कारण नव्हते . नाही म्हटले तरी लौकरच मला आठ वर्षे पूर्ण व्हायची होती .

मी ओरडलो :

“तूबो ! झोप !”

कुत्र्याने जणू घशात काही अडकावे तसा पटकन ओठ मिटल्याचा आवाज केला व तो गप्प झाला .

मी अंधारात डोळे टक्क उघडे ठेवून पडलो होतो . खिडकीमधून बाहेरचे काहीही दिसत नव्हते . फक्त एक फांदी जराशी दिसत होती . ती उंटाप्रमाणे भासत होती . हा उंटा मागच्या पायांवर जणू उभा होता . उंटा दिसू नये म्हणून मी डोळ्यांवर पांघरूण ओढून घेतले व सातच्या

गुणाकाराची मी उजळणी सुरू केली . मी तसे केले म्हणजे मला पटकन झोप लागते . अगदी खरे ठरले : सातचा सातवेळा गुणाकार करीपर्यंत माझे डोके भिरभिरले आणि जवळ जवळ मला झोप लागली होती , तेवढ्यात त्या आडोशाआडचा झोपलेला कुत्रा परत गुरगुरू लागला . अरे बापरे ! पहिल्यापेक्षा शंभरपट भयानक ! माझ्या पोटात एकदम खड्डा पडला . पण तरीही मी त्याच्यावर ओरडलो :

“तूबो ! चूप पडून रहा ! ताबडतोब झोप ! ..”

कुत्रा परत थोडा गप्प झाला . मला आठवण झाली की , माझी करंडी माझ्या पायांशीच पडली होती आणि तिच्यात माझ्या वस्तुंशिवाय आईने मला वाटेत खाण्यासाठी खाद्यपदार्थांचे एक पुडके ठेवले होते . मी विचार केला की , जर ह्या कुत्र्याला थोडे खाऊ घातले , तर तो थोडा प्रेमळ बनेल आणि माझ्यावर गुरगुरायचा थांबेल . मी उठून बसलो , करंडीत धुंडाळू लागलो आणि अंधारात वस्तू शोधणे जरी कठीण होते , तरी करंडीमधून एक कटलेट आणि दोन अंडी बाहेर काढली . मला त्यांच्याबद्दल मुळीच वाईट वाटत नव्हते , कारण अर्धवट उकडलेली अंडी मला आवडतच नाहीत . कुत्रा परत गुरगुरू लागताच मी ताबडतोब आडोशापलिकडे एकामागून एक अशी दोन्ही अंडी फेकली .

“तूबो ! खा ! आणि ताबडतोब झोप ! ..”

प्रथम कुत्रा गप्प झाला , पण नंतर एवढ्या मोठ्यादा गरजला की , मला समजले - त्याला-सुद्धा अर्धी उकडलेली अंडी आवडत नव्हती . तेव्हा मी त्याच्याकडे कटलेट फेकले . कुत्र्यावर कटलेट पडल्याचा आवाज मला ऐकू आला . कुत्रा चूप झाला .

मी म्हणालो : “छान . आता - झोपायचं ! ताबडतोब !”

कुत्रा आता गुरगुरत नव्हता , फक्त तोंडातून फुस्स फुस्स आवाज काढत होता . मी अंगभर पांघरूण लपेटून झोपलो ...

सकाळी चकचकीत उन्हामुळे मला जाग आली आणि नुसत्या चड्डीतच मी बाहेर धावलो . बाबा , अलेक्सेयकाका आणि मीलामावशी टेबलापाशी बसले होते . टेबलावर पांढरास्वच्छ रुमाल अंथरलेला होता व तांबडे मुळे भरलेली एक बशी ठेवलेली होती . हे फार सुंदर दिसत होते , सगळे तोंड धुवून ताजेतवाने दिसत होते . माझ्या अंगात त्यामुळे उत्साह संचारला आणि तोंड धुण्यासाठी मी अंगणात धावलो . तोंड धुण्याची जागा घराच्या दुसऱ्या बाजूला होती , तेथे ऊन पडले नव्हते , थंडी वाजत होती . झाडाची मुळे थंडगार होती व भांड्यातून पडणारे पाणी बर्फासारखे थंड होते , त्याचा निळसर रंग होता . मी खूप वेळपर्यंत पाण्याचे सपकारे मारत राहिलो आणि पुरता गोठून गेल्यानंतर न्याहरी करायला पळालो . टेबलापाशी बसून मी कुरम कुरम आवाज करत मुळे खाऊ लागलो . त्यांच्याबरोबर मीठ लावलेला काळा पाव खायला फारच मजा आली . आख्खा दिवस मी मुळे खात बसलो असतो ! पण तेवढ्यात मला मुख्य गोष्टीची अचानक आठवण झाली !

मी म्हणालो :

“मोठ्या बोटीचा कप्तान कुठं आहे? तुम्ही मला फसवलं तर नाही?”

मीलामावशी खूप हसली. अलेक्सेयकाका म्हणाले:

“हातु तुझी! संबंध रात्र त्याच्याशेजारी झोपलास आणि तुझ्या लक्षातसुद्धा आलं नाही... ठीक आहे, आता मी त्याला आणतो, नाहीतर आख्या दिवसभर तो झोपून राहील. प्रवासानं दमलाय.”

तेवढ्यात बाहेरच्या खोलीत तांबड्या चेहऱ्याचा आणि घाऱ्या डोळ्यांचा एक वजनदार माणूस आला. तो पायजम्यात होता. त्याला दाढी मुळीच नव्हती. टेबलापाशी येऊन भयानक खर्ज आवाजात तो म्हणाला:

“राम राम! हा कोण? हाच देनीस काय?”

त्याच्या आवाजात एवढा प्रचंड घुमारा होता की, त्याने आपला आवाज कुठे दडवला असावा याबद्दल मी नवल करत राहिलो.

बाबा म्हणाले:

“होय, हा शंभर ग्राम ठिपक्यांचा मुलगा म्हणजेच देनीस. ओळख करून घ्या. देनीस, तू ज्याची खूप वाट पहात होतास तोच हा कप्तान!”

मी पटकन उभा राहिलो. कप्तान म्हणाला: “सलाम!”

त्याने माझ्यापुढे हात धरला. मी त्याचा हात दाबला. त्याचा हात लाकडी फळ्यासारखा टणक होता. कप्तान खूप देखणा होता. पण त्याचा आवाज मात्र भयानक होता. आणि खंजीर कुठे? पायजम्यात फिरत होता. शिवाय पाईप कुठे? सरळ अथवा वाकड्या दांड्याचा... कसाही असो... पण पाईप तर हवा! पाईप नव्हताच... मी टेबलापाशी बसलो.

“झोप कशी लागली हारीतोशा?” मीलामावशीने विचारले.

“वाईट!” कप्तान म्हणाला. “काय झालं, समजत नाही. संबंध रात्रभर कुणीतरी माझ्यावर खेकसत होता. जरा कुठं डोळा लागतोय, तेवढ्यात कुणीतरी ओरडायचा: ‘झोप! ताबडतोब झोप!’ त्यामुळं मला नेमकी जाग यायची. पण पाच दिवसांच्या प्रवासाचा शीण होता, डोळे गपागप मिटत होते. परत डुलकी लागायची, कुणीतरी ओरडायचा: ‘झोप! पडून रहा!’ त्यावर कळस म्हणजे माझ्या अंगावर खाण्याचे वेगवेगळे पदार्थ कोसळू लागले—अंडी वाटतं... झोपेत मला कटलेटचा वास येत होता. संबंध झोपेत काहीतरी न कळणारे शब्द ऐकू येत होते: “कूष” किंवा “आपोर्त” असे काहीतरी!”

“तूबो!” मी म्हणालो. “आपोर्त नव्हे, तूबो! कारण मला वाटलं तिथं कुत्रा आहे... कुणीतरी गुरगुरत होतं!”

कप्तान स्वतःच्या दणदणीत आवाजात म्हणाला:

“मी गुरगुरत नव्हतो. मी बहुधा घोरत होतो?”

सर्व स्पष्ट झाले होते. माझ्याशी आता तो कधीही मैत्री करणार नाही हे मला समजले होते. मी उठलो आणि म्हणालो:

“कॉन्स्टेड कप्तान! अगदी गुरगुरत्यासारखा आवाज येत होता. मी बहुधा थोडासा घाबरलो होतो.”

कप्तान म्हणाला:

“बरं, बरं, बस खाली.”

मी टेबलापाशी बसलो. मला जाणवले की, माझ्या डोळ्यांमध्ये जणू वाळू खुपत होती व कप्तानाकडे पाहणे मला अशक्य ठरले. आम्ही सगळे खूप वेळपर्यंत गप्प राहिलो.

मग तो म्हणाला:

“मला सांगायचंय, की मला मुळीच राग आलेला नाही.”

पण तरीही मला त्याच्याकडे पाहणे अशक्य ठरले.

तेव्हा तो म्हणाला:

“माझ्या कोरलेल्या खंजीराची शपथ!”

अशा काही आनंदी स्वरात त्याने हे शब्द उच्चारले की, माझ्या छातीवरचे दडपण एकदम हलके झाले.

मी कप्तानापाशी जाऊन म्हटले:

“काका, मला सिंगापूरबद्दल माहिती सांगा!”

विनोदबुद्धी असावी

एकदा मी आणि मीष्का गृहपाठ करत होतो. समोर वऱ्या ठेवून लिहीत होतो. हे लिहिणे चालू असतानाच मी मीष्काला लेमूर प्राण्यांसंबंधी माहिती सांगत होतो. लेमूरांचे डोळे काचेच्या बशांप्रमाणे मोठे असतात, फाऊंटनपेन धरलेल्या एका लेमूरचे चित्र मी पाहिले होते, तो स्वतः खूप खूप लहान होता, पण अत्यंत सुंदर होता, वगैरे माहिती मी सांगत होतो.

नंतर मीष्का म्हणाला: “सगळं लिहून झालं?”

मी म्हणालो:

“केव्हाच.”

“तू माझी वही तपास,” मीष्का म्हणाला, “आणि मी तुझी वही तपासतो.”

आम्ही एकमेकांना वऱ्या दिल्या.

मीष्काची वही मी पाहिली आणि त्याने जे काही लिहिले होते ते पाहून खो खो हसू लागलो. त्याचवेळी मीष्कासुद्धा माझी वही पाहून तसाच हसत होता.

मी विचारले:

“मीष्का, तू का हसतो आहेस?”

“मी हसतोय, कारण तू चुकीचं लिहिलं आहेस. पण तू का हसतो आहेस?”

मी म्हणालो:

“मीसुद्धा त्याच कारणासाठी, तुझ्या चुकांबद्दल. हे बघ तू काय लिहिलंस: ‘वाळा सुरू झाला.’ हा कुठला ‘वाळा’?”

मीष्का शरमून लाल झाला.

“मला वाटतं-हिवाळा असं लिहायला पाहिजे होतं. तू बघ काय लिहिलंस: ‘हिवाळा सुरू झाला.’ हे ‘सुरू’ काय?”

“खरंच,” मी म्हणालो, “तिथं ‘सुरू’ असं लिहायला पाहिजे होतं. छे, सगळं परत लिहून काढलं पाहिजे. त्या लेमूरांनी गोंधळ केला.”

आम्ही परत लिहू लागलो. सर्व लिहून झाल्यानंतर मी म्हणालो:

“आपण आता एकमेकांना कोडी घालू!”

“चालेल,” मीष्का म्हणाला.

तेवढ्यात माझे बाबा आले. ते म्हणाले:

“नमस्ते, विद्यार्थी कॉन्फ्रेंडानो...”

बाबा टेबलापाशी बसले.

मी म्हणालो:

“बाबा, आता मी मीष्काला एक कोडं घालतो, ते ऐका: माझ्यापाशी दोन सफरचंद आहेत, आपण तिथं आहोत, तर आपल्यामध्ये त्यांची समान वाटणी कशी करायची?”

मीष्काने गाल फुगवले आणि तो विचार करू लागला. बाबांनी गाल फुगवले नाहीत, पण तेसुद्धा विचारात पडले. त्या दोघांनी खूप वेळपर्यंत विचार केला.

तेव्हा मी म्हणालो:

“हरलास, मीष्का?”

मीष्का म्हणाला:

“हरलो!”

मी म्हणालो:

“आपल्याला सारखा वाटा मिळायला पाहिजे असेल तर त्या सफरचंदांना उकडून त्यांचं सरबत बनवलं पाहिजे.” मी हसून म्हटले: “मीलामावशीनं मला हे शिकवलं!...”

मीष्काने आणखीच गाल फुगवले. तेव्हा बाबांनी डोळे किलकिले करत म्हटले:

“देनीस, तू जर एवढा चतुर आहेस, तर आता मी तुला एक कोडं घालतो.”

“चालेल,” मी म्हणालो.

बाबा खोलीत येरझार्या घालू लागले.

“एक,” ते म्हणाले. “एक मुलगा पहिली ‘ब’ मध्ये शिकतोय. त्याच्या कुटुंबात चार माणसं आहेत. आई सात वाजता उठते आणि कपडे करण्यात दहा मिनिटं घालवते. बाबा पाच मिनिटं दात घासतात. आजी दुकानात जाते आणि आईला कपडे करायला व बाबांना दात घासायला मिळून जेवढा वेळ लागतो, तेवढा वेळ घालवते. आजोबा वर्तमानपत्र वाचण्यात

जो वेळ घालवतात तो आजीला दुकानात जाऊन यायला, उणे आईला कपडे करायला लागणाऱ्या वेळाइतका आहे.

“ते सगळे एकत्र आले म्हणजे पहिली ‘ब’ मधल्या मुलाला झोपेतून उठवू लागतात. त्यासाठी आजोबांच्या वर्तमानपत्रवाचनाला लागणारा वेळ, अधिक आजीला दुकानात जाऊन यायला लागणारा वेळ, एवढा वेळ खर्च होतो.

“पहिली ‘ब’ मधला मुलगा जेव्हा जागा होतो, तेव्हा आईला कपडे करायला लागणारा वेळ, अधिक बाबांना दात घासायला लागणारा वेळ, एवढा वेळपर्यंत तो लोळत पडतो. आणि आजोबांना वर्तमानपत्र वाचायला लागणाऱ्या वेळातून आजीला दुकानात जाऊन यायला लागणारा वेळ भागल्यास उरणारा वेळ त्या मुलाला तोंड धुवायला लागतो. शाळेत जायला त्याला जितकी मिनिटं उशीर होतो, तो वेळ म्हणजे त्याने लोळत पडण्यात घालवलेला वेळ, अधिक तोंड धुण्यासाठी घालवलेला वेळ, उणे आईला कपडे करण्यासाठी लागणारा वेळ, गुणिले बाबांना दात घासण्यासाठी लागणारा वेळ.”

“तर प्रश्न असा: हा पहिली ‘ब’ मधला मुलगा कोण आणि हे जर असंच पुढं चालू राहिलं तर त्याला कसला धोका आहे?”

बाबा खोलीच्या मध्यभागी थांबले व माझ्याकडे पाहू लागले. मीष्का पोट धरधरून हसला आणि तोही माझ्याकडे पाहू लागला. ते दोघेही माझ्याकडे पहात हसू लागले.

मी म्हणालो: “ह्या कोड्याचं उत्तर ताबडतोब देणं मला शक्य नाही, कारण आम्हाला अजून असली गणितं शिकवलेली नाहीत.”

यापुढे आणखी एकही शब्द न बोलता मी खोलीतून बाहेर निघून गेलो, कारण मनातल्या मनात नात्रडनोब मी ओळखले होते की, कोड्याचे उत्तर ‘आळशी’ असे होते आणि त्या मुलाला लौकरच शाळेतून हाकलून लावण्यात आले असते. मी खोलीमधून कॉरीडॉरमध्ये आलो आणि तेथे टांगलेल्या कोटांमागे उभा राहून विचार करू लागलो. जर कोडे माझ्याबद्दल असेल तर ते खरे नव्हते, कारण मी नेहमी लौकर उठतो आणि फार वेळ लोळत नाही. मी असाही आणखी विचार केला की, जर बाबांना माझ्याबद्दल अशा गोष्टी रचून सांगायच्या वाटत असतील, तर मी सरळ घर सोडून दूर ओसाड प्रदेशात काम करायला जाईन. तेथे काम सहज मिळेल, तेथे माणसांची - विशेषतः तरुणांची - खूप गरज आहे. मी तेथे नवनवे प्रदेश शोधून काढीन, मग बाबा एखाद्या प्रतिनिधीमंडळाबरोबर आल्याय प्रदेशात येतील, मला बघतील, मी एक मिनिटभर थांबून म्हणेन:

“नमस्ते, बाबा,” आणि पुढे काम करायला जाईन.

ते म्हणतील:

“तुला आईनं नमस्कार धाडलाय...”

आणि मी म्हणेन:

“धन्यवाद... कशी आहे ती?”

ते म्हणतील:

“ठीक आहे.”

मी म्हणेन:

“कदाचित ती आपल्या एकुलत्या एक मुलाला विसरली तर नाही?”

ते म्हणतील:

“अरे तू काय बोलतोस, उलट तिचं सदतीस किलो वजन कमी झालंय! तुझ्यापायी एवढी झुरतेय!”

त्यावर मी त्यांना काय सांगेन ह्याचा विचार करायला मला सवड मिळाली नाही, कारण माझ्या अंगावर कोट पडला आणि तेवढ्यात बाबा तेथे आले. मला बघताच ते म्हणाले:

“अरेच्चा, तू इथं आहेस होय! तुझे डोळे असे का? ते कोडं तुझ्यावर रचलंय असं वाटून घेतलंस की काय?”

त्यांनी खाली पडलेला कोट उचलून परत टांगला आणि ते पुढे म्हणाले:

“मी ते सगळं मनाशी रचून सांगितलं. तसा मुलगा या जगात नाही आणि तुमच्या वर्गात तर मुळीच नाही!”

बाबांनी माझा हात पकडून कोटांमागून मला बाहेर काढले.

मग परत एकदा माझ्याकडे रोखून पहात ते हसून म्हणाले:

“विनोदबुद्धी असली पाहिजे,” त्यांचे डोळे आनंदाने चमकत होते. “पण कोडं मजेदार होतं की नाही! काय? हस बघू!”

आणि मी हसू लागलो.

तेसुद्धा हसू लागले.

•आणि आम्ही खोलीत गेलो.

छू: मंतर !

काही दिवसांपूर्वी मरायचा थोडक्यात वाचलो. म्हणजे हसण्यापायी. हे सगळे मीष्कामुळे घडले.

एकदा बाबा म्हणाले:

“देनीस, उद्या आपण कुरणात चरायला जाऊ. उद्या आई मोकळी आहे आणि मीसुद्धा. आणखी कुणाला घ्यायचं बरोबर?”

मी म्हणालो:

“कुणाला घ्यायचं हे उघड आहे - मीष्काला.”

आईने विचारले:

“त्याला सोडतील?”

“आपल्याबरोबर नक्की सोडतील, का नाही?” मी म्हणालो. “मी त्याला बोलवायला जातो.”

मी धावत मीष्काकडे गेलो. त्याच्या घरात गेल्यावर म्हणालो: “नमस्ते!” त्याच्या आईने मला उत्तर दिले नाही, पण त्याच्या वडिलांना ती म्हणाली:

“पहा, किती चांगले रीतीरिवाज आहेत, नाही तर आपला...”

मी त्यांना सर्व समजावून सांगितले की, उद्या उपनगरात भटकायला आम्ही मीष्काला निमंत्रण देत होतो. त्यांनी ताबडतोब परवानगी दिली आणि दुसऱ्या दिवशी आम्ही निघालो.

विजेच्या आगगाडीमधून प्रवास करायला फारच मजा येते!

पहिली गोष्ट म्हणजे बाकांचे हात चकचकतात. दुसरी, ब्रेकच्या तांबड्या साखळ्या अगदी डोळ्यांसमोर लोंबत असतात. आणि प्रवास कितीही अंतराचा असो, ती साखळी खेचण्याची मला नेहमी इच्छा होते, निदान तिला हात लावून पहावासा वाटतो. सर्वात मुख्य म्हणजे—खिडकीबाहेर पाहता येते, तेथे खास फळी असते. जर उंची अपुरी पडत असेल, तर त्या फळीवर उभे राहून बाहेर वाकून पाहता येते. मी आणि मीष्काने ताबडतोब एका खिडकीजवळची जागा पटकावली. बाहेर पहायला मजा येत होती. सगळीकडे नवे गवत उगवले होते आणि जहाजां-वरील झेंड्यांप्रमाणे घरांच्या कुंपणांवर वेगवेगळ्या रंगांचे वाळत घातलेले कपडे फडकत होते.

पण बाबा आणि आई आम्हाला सतत सतावत होते. आमच्या विजारींचे पट्टे मागून खेचत ते ओरडत होते: “बाहेर वाकून बघायचं नाही म्हणून सांगितलं ना! खाली पडाल!”

पण आम्ही सारखे बाहेर वाकून पहात होतो. तेव्हा बाबांनी एक युक्ती केली. खिडकीतून बाहेर पाहण्याचे आम्ही बंद करावे असा त्यांचा त्या युक्तीमागील हेतू होता. म्हणून त्यांनी विचित्र चेहरा केला आणि मुद्दाम सर्कशीतील विदूषकाप्रमाणे ते बोलू लागले:

“ए पोरांनो! आपापल्या जागांवर बसा! कार्यक्रम सुरू होत आहे!”

मी आणि मीष्का ताबडतोब खिडकीपासून दूर झालो आणि बाकावर शेजारी-शेजारी बसलो, कारण माझे बाबा विनोद करण्यात फार पटाईत आहेत आणि आता काहीतरी गंमत बघायला मिळणार अशी आमची खात्री होती. आमच्या डब्यामधील इतर प्रवासीसुद्धा माना वळवून बाबांकडे पाहू लागले. बाबा मात्र कुणाकडेही लक्ष न देता पुढे बोलत होते:

“माननीय प्रेक्षकहो! आता तुमच्यासमोर अजिंक्य जादूगार कार्यक्रम सादर करत आहे! जगप्रसिद्ध मोहिनीमंत्रज्ञ, ऑस्ट्रेलियात आणि मॉस्कोच्या उपनगरांमध्ये लोकप्रिय असलेले, तलवारी खाऊन दाखवणारे, बरण्या आणि जळलेले काचेचे दिवे खाऊन दाखवणारे, प्रोफेसर एदुआर्द कोन्दातीयेविच कीओ-सीओ! बॅडवाले—वाजवा! त्रा-बी-बो-बूम-त्या-त्या! त्रा-बी-बो-बूम-त्या-त्या!”

सगळेजण बाबांकडे पहात होते. माझ्यासमोर आणि मीष्कासमोर उभे रहात बाबा म्हणाले:

“अत्यंत धोक्याचा प्रयोग! प्रेक्षकांच्या डोळ्यांसमोर तर्जनी तोडून दाखवणार! भिऱ्या लोकांनी घेरी येऊन पडू नये म्हणून कृपया त्यांनी हॉलबाहेर जावे! सावधान!”

आणि बाबांनी हातांना असे काही धरले की, उजव्या हाताने डाव्या हाताच्या तर्जनीला त्यांनी पकडल्याचे मला व मीष्काला भासले. मग बाबांनी खूप जोर लावला, त्यांचा चेहरा लालेलाल झाला, त्यांनी चेहरा भयंकर केला, जणू वेदनेपायी ते मरत होते आणि अचानक ते चिडले... आणि त्यांनी स्वतःचे बोट तोडले! कमाल होती!... आम्ही चक्क पहात होतो... रक्त मुळीच दिसत नव्हते. पण बोट नव्हते! तेथे मोकळी गुळगुळीत जागा होती. शप्पत!

बाबा म्हणाले:

“वूआल्या!”

त्या शब्दाचा अर्थसुद्धा मला माहीत नाही. पण तरीही मी टाळ्या वाजवल्या आणि मीष्का ओरडला “वाहवा!” मग बाबांनी दोन्ही हात झटकले, एक हात स्वतःच्या कॉलरखाली घालत ते म्हणाले:

“आले-ऊप! छू: मंतर!!”

आणि त्यांनी बोट परत जागच्या जागी बसवले! खरेच! जुन्या बोट्याच्या जागी नवे बोट कुठूनतरी उगवले! अगदी तसेच! पूर्वीसारखे! शाईचा डागसुद्धा पूर्वीच्या बोट्यावर होता, तसाच नव्या बोट्यावर होता. अर्थात मला समजले की, ही हातचलाखी होती आणि ती कशी करतात हे मी बाबांना विचारण्याच्या बेतात होतो, पण तेवढ्यात संपूर्ण गोंधळून गेलेल्या मीष्काने विचारले:

“हे कसं काय?”

बाबा नुसते हसून म्हणाले:

“जर खूप माहीत झालं, तर लौकर म्हातारा होशील!”

तेव्हा मीष्का विनवणीच्या सुरात म्हणाला:

“आणखी एकदा करून दाखवा ना! छू: मंतर!”

बाबांनी परत सर्व करून दाखवले. बोट तोडले आणि परत चिकटवले, परत सर्वजण चकित आले. बाबांनी वाकून मुजरा केला आणि आम्हाला वाटले की, कार्यक्रम संपला. पण प्रत्यक्षात तसे मुळीच नव्हते. बाबा पुढे बोलू लागले:

“अनेक लोकांच्या आग्रहाबाबत, कार्यक्रम पुढे चालू रहात आहे. आता फकीराच्या हाताच्या कोपरात नाणं घालून दाखवण्यात येईल. बँडवाले—त्रीबो-बूम-त्या-त्या!”

बाबांनी एक नाणे काढले, स्वतःच्या कोपरावर ठेवले व कोटावर ते नाणे घासायला सुरुवात केली. पण नाणे कुठेही हातामध्ये जाईना आणि सारखे खाली पडू लागले. तेव्हा मी बाबांना हसू लागलो व म्हणालो:

“अरेरे! तुम्ही कसले फकीर! काही जमत नाही तुम्हाला!”

भोवतालची सगळी माणसेसुद्धा हसू लागली. बाबा लालेलाल होत ओरडले:

“अरे नाण्या! आत्ताच्या आत्ता जा माझ्या कोपरात! नाहीतर तुला त्या आईस्क्रीम-वाल्याला देऊन टाकीन. समजलं!”

नाणे जणू काही बाबांना घाबरले आणि क्षणात कोपरात नाहीसे झाले.

“काय देनीस, जिरली का?” बाबा म्हणाले. “कोण इथं ओरडलं होतं—मी कसला फकीर? आता बघ: मीष्का नांवाच्या छान मुलाच्या नाकातून नाणी काढून दाखवतो! छू: मंतर!”

आणि बाबांनी मीष्काच्या नाकातून एक नाणे खेचून काढले. मंडळी, माझे बाबा एवढे चतुर आहेत हे मला माहीत नव्हते! आणि आपल्या नाकातून नाणे काढून दाखवले म्हणून मीष्का गर्वाने फुगला होता. गंमत वाटून तो मोठ्यांदा बाबांना म्हणाला:

“आणखी एकदा छू: मंतर करा ना!”

बाबांनी परत त्याच्या नाकातून नाणे काढले आणि नंतर ते आईला म्हणाले:

“विश्वांती! आता थोडं खाऊ या!”

आईने आम्हाला कबाबाचे सँडविच दिले. मी आणि मीष्का पाय हलवत सँडविच खाऊ लागलो. अचानक मीष्का माझ्या आईला म्हणाला:

“तुमची टोपी कशासारखी दिसते मला माहीत आहे.”

आईने विचारले:

“सांग बघू, कशासारखी?”

“अंतराळवीराच्या हेल्मेटसारखी.”

बाबा म्हणाले:

“अगदी बरोबर! शाबास मीष्का, अचूक हेरलंस! खरंच ही टोपी अंतराळवीराच्या हेल्मेटसारखी दिसते. फॅशन नेहमी काळाच्या बरोबर चालते. मीष्का, जरा इकडं ये बघू!”

बाबांनी आईची नवी टोपी घेतली व मीष्काच्या डोक्यावर बसवली.

“अस्सल अंतराळवीर दिसतो!” आई म्हणाली.

मीष्का खरोखरीच छोट्या अंतराळवीरासारखा दिसत होता. तो अशा काही मजेशीर ऐटीत बसला होता की, त्याच्या जबळून जाणारी सर्व माणसे त्याला पाहून गालातल्या गालात हसत होती.

मीष्का तसा गोड दिसत होता म्हणून बाबा हसत होते, आई हसत होती आणि मीसुद्धा हसत होतो. मग आम्हाला आईस्क्रीम विकत घेऊन देण्यात आले आणि आम्ही ते चाटून खाऊ लागलो. मीष्काने माझ्याआधी आईस्क्रीम संपवले आणि तो परत खिडकीपाशी गेला. त्याने खिडकीची चौकट पकडली, फळीवर पाय ठेवले व मुंडके बाहेर काढून तो पाहू लागला.

आमची विजेवर चालणारी आगगाडी वेगात धावत होती. खिडकीमधून बाहेरचा निसर्ग भराभर सरकत होता. डोक्यावर अंतराळवीराचे हेल्मेट घालून बाहेरचे देखावे बघायला मीष्काला मजा वाटत होती. तो अगदी गुंगला होता. दुसऱ्या कोणत्याही गोष्टीचे त्याला भान उरले नव्हते. मला त्याच्याशेजारी उभे रहायची इच्छा होती, पण तेवढ्यात आईने माझ्या कोपराला हळूच धक्का मारला व डोळ्यांनी खूप करून बाबांकडे माझे लक्ष वेधले.

दीडशहाणा प्रोफेसर

बाबा हळूच उठले आणि दुसऱ्या भागात गेले. तेथेही खिडकी उघडी होती, पण त्या खिडकीमधून कुणीही बाहेर डोके काढून पहात नव्हते. बाबांचा चेहरा खूप गूढ बनला होता आणि भोवतीची सर्व माणसे गप्प राहून त्यांची प्रत्येक हालचाल लक्षपूर्वक पहात होती. बाबा चोरपावलांनी त्या रिकाम्या खिडकीपाशी पोहोचले आणि आगगाडी ज्या दिशेने जात होती त्या दिशेला, मीष्काप्रमाणेच डोके बाहेर काढून ते पाहू लागले. मग बाबांनी अगदी हळू हळू उजवा हात खिडकीबाहेर घातला, मावघपणे मीष्कापर्यंत लांब केला आणि एकदम वेगाने त्याच्या डोक्यावरची आईची टोपी त्यांनी खेचून काढली! बाबा ताबडतोब उडी मारून खिडकीपासून दूर झाले, त्यांनी टोपी पाठीशी लपवली आणि कमरेच्या पट्ट्यात खोचली. मी हे सर्व स्पष्ट पाहिले, कारण मी बाबांच्या पाठीशी होतो. पण मीष्काने काहीच पाहिले नव्हते! त्याने पटकन डोक्यावर हात धरला, पण आईची टोपी त्याला मापडली नाही. घाबरून तो खिडकीपासून मागे सरला. आईकडे तो घाबरून बघू लागला. आई किंचाळली:

“काय झालं मीषा? माझी नवी टोपी कुठं आहे? वाऱ्यानं उडून तर गेली नाही? तरी मी तुला बजावत होते: बाहेर वाकून बघू नको. माझी टोपी हरवणार असं मला आधीपासूनच मनात वाटत होतं! आता मी काय करू?”

आईने दोन्ही हातांनी स्वतःचा चेहरा झाकून घेतला व जणू हुंदके देऊन रडत असल्याप्रमाणे ती खांदे हलवू लागली. विचाऱ्या मीष्काचा केविलवाणा चेहरा बघवत नव्हता. कापऱ्या आवाजात अडखळत तो म्हणाला:

“रडू नका... मी तुम्हाला नवी टोपी विकत घेऊन देईन... माझ्यापाशी पैसे आहेत... मत्तेचाळीस कोपेक. तिकीटांसाठी मी जमवले होते...”

त्याचे ओठ थरथरत होते आणि बाबांना अर्थातच त्याची ही अवस्था पाहवली नाही. त्यांनी ताबडतोब मजेशीर चेहरा केला आणि मर्कसमधील विदूषकाच्या आवाजात ते ओरडले:

“लोकहो, लक्ष द्या! रडू नका, शांत व्हा! तुमचं भाग्य की, सुप्रसिद्ध जादूगार एदुआर्द कोन्दातीयेविच कीओ-सीओ यांच्याशी तुमची ओळख आहे! आता एक जबरदस्त जादू बघाल: निळ्या एक्स्प्रेसमधून खाली पडलेली टोपी परत आणून दाखवण्यात येईल! तयार! सावधान!! छू: मंतर!!!”

आणि बाबांच्या हातात आईची टोपी दिसली. बाबांनी स्वतःच्या पाठीकडून किती चलाखीने ती टोपी बाहेर काढली ते माझ्यासुद्धा ध्यानात आले नाही. सर्वांच्या तोंडून आश्चर्याचा चीत्कार उमटला! मीष्काचा चेहरा आनंदाने उजळला. त्याचे डोळे आश्चर्याने मोठे मोठे बनले होते. आनंदाने जणू त्याला वेड लागले होते. तो पटकन बाबांपाशी गेला, त्यांच्या हातून त्याने टोपी घेतली आणि खिडकीपाशी परत धावून जात अंगातील सर्व शक्तीनिशी त्याने ती टोपी खिडकी-बाहेर भिरकावली. मग मागे वळून तो माझ्या बाबांना म्हणाला:

“आता परत एकदा छू: मंतर करून दाखवा ना!”

तेव्हा मात्र अगदी मरेपर्यंत हसून हसून मी बेजार झालो.

माझे बाबा जेव्हा वर्तमानपत्र वाचत असतात तेव्हा मी त्राम दिलेला त्यांना आवडत नाही. पण ही गोष्ट मी नेहमी विसरतो, कारण मला त्यांच्याबरोबर गप्पा मारायचा खूप इच्छा असते. सरतेशेवटी ते माझे एकुलते एक बाबा आहेत! मला नेहमी त्यांच्याशी गप्पा माराव्याशा वाटतात.

एकदा ते असेच वर्तमानपत्र वाचत बसले होते आणि आई माझ्या जाकीटाची कॉलर शिवत होती. मी म्हणालो:

“बाबा, तुम्हाला माहीत आहे, बैकल मरगेवरात किती आझोवचे समुद्र मावतील?”

ते म्हणाले:

“मला त्राम देऊ नको...”

मी म्हणालो:

“व्याणव! कमाल आहे ना?”

ते म्हणाले:

“कमाल आहे. आता बडबडू नको. ठीक?”

आणि ते परत वाचू लागले.

मी म्हणालो:

“तुम्हाला चित्रकार एल् ग्रेको माहीत आहे?”

त्यांनी मान हलवली.

मी म्हणालो:

“त्याचं खरं नांव दोमेनिको तेओतोकोपूली! तो क्रीट बेटावरचा ग्रीक आहे. एके काळी क्रीट ग्रीकांच्या ताब्यात होतं. म्हणून ह्या चित्रकाराला स्पेनचे लोक एल् ग्रेको म्हणतात!.. मजा आहे. बाबा, देवमाशाला पाच किलोमीटर अंतरावरचं ऐकू येतं!”

बाबा म्हणाले:

“जरा गप्प बैस... निदान पाच मिनिटं...”

पण माझ्यापाशी बाबांना सांगायला खूप खूप नवी माहिती होती, म्हणून मला गप्प बसणे अशक्य ठरले. नवनव्या माहितीने मी अगदी तुडुंब भरलो होतो. जर माझ्यापाशी कमी नवी माहिती असती, तर कदाचित मी थोडा वेळ गप्प बसू शकलो असतो, पण तसे नव्हते. न राहवून मी म्हणालो:

“बाबा! सर्वात महत्त्वाची बातमी तुम्हाला माहीत आहे: मोठ्या सुन्दा बेटांवर छोडकले बैल राहतात. त्यांना केन्तुस म्हणतात. अशा केन्तुसला सूटकेसमध्ये घालून आणता येतं!”

“असं?” बाबा म्हणाले. “आश्चर्य आहे! आता मला जरा शांतपणं वर्तमानपत्र वाचू दे. ठीक?”

“वाचा, वाचा,” मी म्हणालो. “खुशाल वाचा! पण बाबा, तशा बैलांचा आस्वा कळप आपण आपल्या कॉरीडोरमध्ये बाळगू शकू!... हुर्रा!”

“हुर्रा!” बाबा म्हणाले. “गप्प बसशील की नाही?”

“आणि सूर्य आकाशाच्या मध्यभागी नाही, एका बाजूला आहे,” मी म्हणालो.

“शक्य नाही,” बाबा म्हणाले.

“पैजेवर सांगतो,” मी म्हणालो, “सूर्य आकाशाच्या एका बाजूला आहे!”

बाबांनी माझ्याकडे धुंद डोळ्यांनी पाहिले. मग त्यांचे डोळे स्पष्ट झाले आणि ते आईला म्हणाले:

“कुठून गोळा करतो एवढी माहिती? केव्हा?”

आई हसून म्हणाली:

“तो आधुनिक मुलगा आहे. तो वाचतो, रेडिओ ऐकतो, टेलीव्हिजन पाहतो, भाषण ऐकतो. तुम्हाला काय वाटलं?”

“आश्चर्य आहे,” बाबा म्हणाले “एवढ्या लहान वयात कसं काय जमतं?”

आणि त्यांनी परत वर्तमानपत्रात डोके खुपसले. आईने त्यांना विचारले:

“एवढं काय वाचताय?”

“आफ्रिका,” बाबा म्हणाले. “खदखदतेय! वसाहतवादाचा शेवट आलाय!”

“अजून शेवट नाही!” मी म्हणालो.

“काय?” बाबांनी विचारले.

वर्तमानपत्राखालून सरपटत मी बाबांसमोर उभा राहिलो.

“अजून पराधीन देश आहेत,” मी म्हणालो. “अजून खूप पराधीन देश आहेत. वीसपेक्षा जास्त अजून छळ सहन करताहेत.”

ते म्हणाले:

“तू लहान मुलगा नाहीस. साक्षात प्रोफेसर आहेस! अस्सल प्रोफेसर... दीडशहाणा!”

बाबा हसले आणि त्यांच्याबरोबर आईसुद्धा हसली. ती म्हणाली:

“बरं, देनीस, आता खेळायला जा.” तिने माझ्यासमोर जाकीट धरले आणि मला किंचित धक्का देत ती म्हणाली – “जा, पळ!”

मी कॉरीडोरमध्ये गेलो आणि आईला विचारले:

“आई, दीडशहाणा प्रोफेसर म्हणजे काय? पहिल्यांदाच हा शब्द मी ऐकतोय! बाबांनी मला चेष्टेनं म्हटलं – दीडशहाणा प्रोफेसर? हा अपमान आहे ना?”

पण आई म्हणाली:

“छे: ह्यात मुळीच अपमान नाही. बाबा तुझा अपमान करतील का? उलट त्यांनी तुझं कौतुक केलं!”

बाबांनी माझे कौतुक केले असे ऐकताच मी ताबडतोब शांत झालो आणि खेळायला गेलो.

जिन्यावर असताना मला आठवण झाली की, आल्योन्काकडे भेटायला जायला हवे होते. ती आजारी होती आणि काही खात नव्हती असे सगळेजण म्हणत होते. मी आल्योन्काकडे गेलो. त्यांच्याकडे निळ्या सुटातला आणि पांढऱ्याशुभ्र हातांचा एक माणूस बसला होता. टेबलापाशी बसून तो आल्योन्काच्या आईबरोबर बोलत होता. खुद्द आल्योन्का दिवाणावर निजली होती आणि घोड्याचा पाय चिकटवन होती. मला बघताच आल्योन्का ओरडली:

“देनीस आला! हुर्रा!”

मी नम्रपणे म्हणालो:

“नमस्ते! अशी वेड्यासारखी ओरडतेस काय?”

मी तिच्यापाशी दिवाणावर बसलो. पांढऱ्याशुभ्र हातांचा माणूस उठत म्हणाला:

“तर सगळं स्पष्ट आहे! शुद्ध हवा पाहिजे. शुद्ध हवा! तशी ती ठणठणीत मुलगी आहे!

चित्तेचं काहीही कारण नाही!”

ते डॉक्टर आहेत असे माझ्या चटकन ध्यानात आले.

आल्योन्काची आई म्हणाली:

“धन्यवाद, प्रोफेसर! मनःपूर्वक धन्यवाद!”

आणि तिने त्यांच्याशी हस्तांदोलन केले. असे दिसले की, सर्व काही माहीत असलेले असे ते एक छान डॉक्टर होते आणि म्हणून त्यांना प्रोफेसर म्हणत होते.

आल्योन्कापाशी येऊन ते म्हणाले:

“अच्छा, परत भेटू आल्योन्का, लौकर बरी हो.”

ती लाजून लाल झाली, तिने मला जीभ काढून दाखवली आणि भिंतीकडे तोंड वळवून ती पुटपुटली: “अच्छा...”

त्यांनी तिच्या डोक्यावर थोपटले आणि माझ्याकडे वळून विचारले:

“तुमचं नांव काय, तरुण गृहस्था?”

किती छान माणूस होता. मला “तुम्ही” म्हणत होता.

मी पटकन उठून म्हणालो:

“मी देनीस कराब्ल्योव! तुमचं काय नांव?”

त्यांनी स्वतःच्या पांढऱ्याशुभ्र, मोठ्या आणि मऊ पंजात माझा हात घेतला. त्यांचा हात एवढा मऊ पाहून मला आश्चर्यसुद्धा वाटले. अगदी रेशमासारखा मऊ. माझा हात हलवत ते म्हणाले:

“माझं नांव वासिली वासिल्येविच सेर्गेयेव. प्रोफेसर.”

मी म्हणालो:

“दीडशहाणे? दीडशहाणे प्रोफेसर?”

आल्योन्काच्या आईने कपाळाला हात लावला. आणि प्रोफेसरांचा चेहरा लाल झाला व ते खोकू लागले. ते दोघेही खोलीतून बाहेर गेले.

मला जाणवले की, खोलीतून त्यांचे जाणे काहीसे विचित्र होते. जणू ते दोघे पळाले होते. शिवाय मला जाणवले की, मी काहीतरी चुकीचे बोललो होतो.

कदाचित “दीडशहाणा” हा शब्द चांगला नसावा, काय?

पोहण्यात तिसरा नंबर

जेव्हा मी पोहण्याच्या तलावावरून निघालो तेव्हा अत्यंत मजेत होतो. सगळ्या ट्रॉलीबस मला आवडत होत्या, कारण त्यांच्या मोठमोठ्या काचांच्या खिडक्यांमुळे आतील प्रवासी दिसत होते. आईस्क्रीम विकणाऱ्या बायका आनंदी होत्या म्हणून मला आवडत होत्या. रस्त्यावर फारसे गरम होत नव्हते आणि माझे ओले डोके वारा थंड करत होता म्हणून मी खूष होतो. पण मला विशेष आनंद झाला होता कारण बटरफ्लाय पद्धतीने पोहण्याच्या स्पर्धेत माझा तिसरा नंबर लागला होता. आता घरी गेल्यावर ही बातमी सांगून मी बाबांना खूष करणार होतो. मी पोहायला शिकावे अशी त्यांची केव्हापासूनची इच्छा होती. बाबांचे मत होते की, सर्व लोकांना पोहायला येणे आवश्यक होते आणि लहान मुलांच्यांना तर विशेष आवश्यक होते, कारण ते पुरुष होते. जहाज फुटण्याच्या वेळी अथवा एरवी तळ्यात होडी उलटून जो माणूस बुडून मरतो तो कसला पुरुष?

तर आज माझा पोहण्यात तिसरा नंबर आला होता आणि घरी गेल्यावर बाबांना मी ही बातमी सांगणार होतो. घाईघाईने मी घरापर्यंत चालत आलो आणि खोलीत जाताच आईने पटकन विचारले:

“आज तू एवढा खुषीत का?”

मी म्हणालो:

“आज आमची स्पर्धा झाली.”

बाबा म्हणाले:

“कसली?”

“बटरफ्लाय पद्धतीनं पंचवीस मीटर पोहण्याची...”

बाबा म्हणाले:

“मग?”

“तिसरा नंबर!” मी म्हणालो.

बाबा खूप खूप झाले.

“असं?” ते म्हणाले. “झकास!” त्यांनी हातातील वर्तमानपत्र बाजूला ठेवले. “शाब्बास!”

ते खूष होणार हे मला आधीच ठाऊक होते. मी आणखीच आनंदित झालो.